

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Financování sociální politiky

Diplomová práce

Autor:	Bc. Lenka Draganovičová
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Forma studia:	Kombinovaná
Vedoucí práce:	PhDr. Martin Smutek, Ph. D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Lenka Draganovičová
Studium:	U17036
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Financování sociální politiky
Název diplomové práce AJ:	Financing of social policy

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat definicí sociální politiky, jejími cíli, způsoby financování, vývojem, subjekty a objekty a také vlivem historických tradic státu. Dále se práce zaměří na popis vývoje příjmů, které plynou do státního rozpočtu, a jejich redistribuci do oblastí sociální politiky. Práce se zaměří na mandatorní výdaje za posledních 10 - 15 let a na vývoj výdajů jednotlivých kapitol Ministerstva práce a sociálních věcí (dávky důchodového pojištění, dávky státní sociální podpory a péčovské péče, dávky pomoci v hmotné nouzi a další). Zvolené metody a techniky: kvantitativní výzkumná strategie, sekundární analýza dat.

POTŮČEK, Martin. Veřejná politika. Praha : C. H. BECK, 2016. ISBN 978-80-7400-591-6. BRDEK, Miroslav; JÍROVÁ, Hana; KREBS, Vojtěch. Trendy v evropské sociální politice. Praha : ASPI, 2002. ISBN 80-86395-25-1. PUNCH, Keith. Základy kvantitativního šetření. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Martin Smutek, Ph.D.
Oponent:	Mgr. David Pospíšil
Datum zadání závěrečné práce:	29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praskačce dne 20. 3. 2019

Lenka Draganovičová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce, PhDr. Martinu Smutkovi, Ph. D., za jeho odborné vedení a cenné rady.

Anotace

DRAGANOVIČOVÁ, Lenka. *Financování sociální politiky*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019. 82 s. Diplomová práce.

Závěrečná diplomová práce je zaměřena na vyhodnocení procesu financování sociální politiky v České republice. Koncentruje se na množství finančních prostředků, které se každoročně rozdělují do sociální oblasti, na účel těchto redistribucí a na predikci vývoje.

Teoretická část obsahuje vysvětlení pojmů welfare state, sociální politika, sociální systém, státní rozpočet, mandatorní výdaje. Samostatná kapitola se věnuje současné demografické situaci a jejímu predikovanému vývoji. Závěr teoretické části náleží aktuálnímu tématu 4. průmyslová revoluce, která přinese do budoucna mnoho změn, zejména v oblasti zaměstnanosti.

Metodologická část zahrnuje výzkumné šetření, které bylo založeno na využití techniky kvantitativní výzkumné strategie formou sekundární analýzy dat Ministerstva financí, Generálního finančního ředitelství, Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení a Českého statistického úřadu.

Klíčová slova: sociální politika, státní rozpočet, mandatorní výdaje, sociální transfery, demografická situace.

Annotation

DRAGANOVIČOVÁ, Lenka. *Financing of social policy*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019. 82 pp. Diploma Thesis.

The Thesis is focusing on evaluation of the social policy financing process in the Czech Republic. It concentrates on the amount of funds that are distributed each year to the social sphere, the purpose of these redistributions and the prediction of development.

The theoretical part contains explanations of the terms welfare state, social policy, social system, state budget, mandatory expenditures. A separate chapter deals with the current demographic situation and its expected evolution. The conclusion of the theoretical part belongs to the current theme of the 4th Industrial Revolution, which will bring many changes in the future, especially in the field of employment.

The methodological part includes a research survey based on the use of the quantitative research strategy in the form of a secondary analysis of the data of the Ministry of Finance, the General Financial Directorate, the Ministry of Labor and Social Affairs, the Czech Social Security Administration and the Czech Statistical Office.

Keywords: social policy, state budget, mandatory expenditures, social transfers, demographic situation.

Obsah

Úvod	11
1 Welfare state	14
1.1 Historie welfare state	15
1.2 Typologie welfare state	16
1.2.1 Reziduální (liberální) model	16
1.2.2 Výkonový (konzervativní) model	17
1.2.3 Redistributivní (sociálně-demokratický) model	17
2 Sociální politika	19
2.1 Nástroje sociální politiky	20
2.2 Aktéři sociální politiky	21
2.2.1 Objekty sociální politiky	21
2.2.2 Subjekty sociální politiky	22
2.3 Sociální politika a transformace	22
3 Sociální systém v České republice	23
4 Demografická situace	27
4.1 Stárnutí populace	27
4.2 Rodinná politika	30
4.3 Hlavní závěry projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050	31
5 Veřejný sektor a veřejné finance	32
5.1 Veřejný sektor	32
5.2 Veřejné finance	33
5.2.1 Veřejné finance jako vědní disciplína	34
5.2.2 Veřejné finance jako praxe	35
5.2.3 Veřejné výdaje	35
5.2.4 Veřejné příjmy	36
6 Rozpočtová soustava a rozpočtový proces	38

6.1	Daňová politika, daňový systém, daňová soustava.....	39
7	Sociální politika a Evropská unie	42
7.1	Rozpočet Evropské unie	44
7.2	Evropská unie a Česká republika.....	45
8	Čtvrtá průmyslová revoluce	47
8.1	Průmysl 4.0 a pracovní trh.....	47
8.2	Problematika nového nastavení politik.....	49
9	METODOLOGICKÁ ČÁST	50
9.1	Cíl výzkumu.....	50
9.2	Výzkumná strategie	50
9.2.1	Techniky sběru dat.....	51
9.2.2	Výzkumný soubor a charakteristika tohoto souboru	51
9.2.3	Operacionalizace	52
9.3	Organizace a průběh výzkumu	52
9.3.1	Organizace výzkumu	52
9.3.2	Průběh výzkumu.....	53
9.3.3	Způsob analýzy získaných dat či údajů	53
10	Analýza dat.....	54
10.1	Zjištění příjmů státního rozpočtu v letech 2008 - 2017	54
10.2	Zjištění výdajů státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017	56
10.3	Zjištění výše výdajů na důchody 2008 až 2017	62
10.4	Odhad výše vynaložených výdajů na financování důchodového pojištění v roce 2050 s ohledem na předpoklad stárnutí populace.....	63
10.5	Čtvrtá průmyslová revoluce a sociální politika zaměstnanosti v horizontu roku 2050. Otázka zdanění práce strojů	66
	Závěr.....	70
	Seznam použité literatury	74

Seznam tabulek.....	80
Seznam grafů	81
Seznam obrázků.....	82

Seznam použitých zkratk

ČR - Česká republika

ČSÚ - Český statistický úřad

ČSSZ - Česká správa sociálního zabezpečení

DŘ - Daňový řád, zák. č. 280/2009 Sb.

ESF - Evropský sociální fond

EU - Evropská unie

FS - Finanční správa

GFŘ - Generální finanční ředitelství

HDP - Hrubý domácí produkt

ICT - Information and Communication Technologies - Informační a komunikační technologie

IT - Information Technologies - Informační technologie

MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí

MF - Ministerstvo financí

MP - Ministerstvo průmyslu

OSSZ - Okresní správa sociálního zabezpečení

OSVČ - Osoba samostatně výdělečně činná

SSP - Státní sociální podpora

Úvod

Hlavním cílem mé diplomové práce je analýza procesu financování sociální politiky v České republice v letech 2008 – 2017, tedy jak vývoje příjmů do státního rozpočtu, tak jejich redistribuce do oblastí sociální politiky. Součástí této závěrečné práce je také predikce vývoje do roku 2050.

Sociální politika je velmi úzce svázána s ekonomikou a její financování se odvíjí od výše prostředků vybraných do státního rozpočtu. Jakmile se sníží příjmová část státního rozpočtu, výdaje na sociální politiku se buď adekvátně sníží, nebo se sestaví deficitní státní rozpočet, který je však pro stát dlouhodobě neudržitelný. Rozhodující je tedy sledovat poměr mezi příjmy a výdaji státního rozpočtu z hlediska mapování situace a plánování rozpočtových úprav. Bude nutné uvážit, jaké změny je třeba provést, aby bylo zajištěno financování sociální politiky do budoucna, především výplat starobních důchodů. Ke splnění tohoto cíle je nutné zaměřit se na dosavadní strategii získávání zdrojů pro financování sociální politiky a posoudit, zda je vhodná s ohledem na stávající i nadcházející změny ve společnosti. Jednou z možností je hledání rezerv v příjmové stránce, kterou tvoří zejména výběr daní a poplatků a výběr pojistného na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti. Efektivnější však bude hledat rezervy v redistribuci výdajů do sociální sféry, a to i s ohledem na koncept New Public Managementu.

Dalším neopominutelným faktem, který limituje plánování a tvorbu rozpočtu, je současná, a především predikovaná demografická situace, kdy už nyní je patrný dlouhodobý růst postreprodukční složky obyvatel a kdy se úhrnná míra plodnosti pohybuje kolem čísla 1,5. Je nutné uvědomit si změnu poměru ekonomicky aktivního obyvatelstva vůči neaktivnímu a tuto skutečnost zapracovat do procesu plánování.

Téma financování sociální politiky je mi blízké nejen z důvodu zájmu o oblast sociální politiky jako takové, ale i z profesních důvodů, neboť se jako pracovnice finanční správy podílím na výběru daní a poplatků, a tudíž i na plnění příjmové stránky státního rozpočtu. Tímto tématem částečně navazuji na svoji bakalářskou práci, která se zabývala důchodovou reformou v České republice.

Teoretická část diplomové práce se zabývá pojmy sociální politika, financování sociální politiky, státní rozpočet, daně a poplatky, sociální systém, sociální transfery, demografická situace. Systém daní a transferových plateb je ekonomickým nástrojem sociální politiky, který lze charakterizovat jako opatření, směřující k ovlivňování a přerozdělování disponibilních finančních, lidských a věcných zdrojů tak, aby bylo dosaženo stanovených cílů. Ve sledovaném období 2008 - 2017 se demokratickým způsobem vystřídaly vlády různé politické orientace, jejichž politické preference a nazírání na hospodářskou politiku ovlivňovaly směr vývoje veřejných financí.

V moderní společnosti zaujímá sociální politika přední místo a očekává se od ní, že bude motivovat rozvoj každého jedince a tím i celou společnost. Každý stát si vytváří svoji vlastní sociální politiku, která se opírá o historii, tradice, zvyklosti a kulturní prostředí konkrétní země. Vedle ekonomické vyspělosti a ideologického zaměření vládnoucí politické reprezentace je to nejdůležitější kritérium celkového nastavení sociální politiky. Naději na úspěch může mít pouze taková sociální politika, která je ve souladu s převládajícími hodnotami a ideologií. Tradice české sociální politiky, kterou založil prvorepublikový ministr financí Karel Engliš (1880 - 1961), je typická širokým pojetím jako *„praktickým snažením, aby společenský celek byl vypěstěn a přetvořen co nejideálněji. Hybným pérem sociální politiky není milosrdenství, nýbrž spravedlnost a společenská účelnost“*.

V období vlády komunistického režimu byla sociální politika, stejně jako v ostatních zemích východního bloku, silně deformována a z hlediska dnešní percepce se o sociální politiku ani nejednalo. Byla koncipována podle státně paternalistického modelu, přičemž k ideologickým cílům sloužila převážně politika zaměstnanosti, která byla založena na plné zaměstnanosti. Stejně tak byla silně ideově zaměřená i vzdělávací politika a pro zdravotní politiku byla charakteristická dobře rozvinutá preventivní zdravotní péče. Rodinná politika se vyznačovala především svojí tendencí zvyšování populace. Jedním z „následků“ takovéto aktivní rodinné politiky je i celá generace dětí narozených v 70. letech 20. století, která se vyznačuje, svojí početností a říkáme jí „Husákovy děti“. V období totality byla většina sociálních reforem nekoncepční, vedena primárně snahou o minimalizaci sociálního napětí. Součástí systému byly sankce a odměny, které měly za úkol klasifikovat a unifikovat postoje populace.

S ohledem na výše uvedené souvislosti tak musíme současný stav české sociální politiky pojímat jako výsledek historického vývoje, který neustále probíhá a ani v současné době není uzavřen. Současný charakter sociální politiky v naší zemi je ovlivněn nejen transformací sociálního systému po roce 1989, ale rovněž přetrvávajícím socialistickým chápáním hodnot ve společnosti. Spokojenost se systémem sociální politiky a s jeho efekty ovlivňuje i legitimitu společenského a politického systému. Rovněž prováděné změny ve financování sociálního státu vedou k debatě o naléhavosti zkoumání legitimacy sociální politiky. Efektivní fungování sociální politiky přímo závisí na tom, jak ji veřejnost přijímá.

Na závěr je včleněna kapitola, která se zabývá teorií předpokládaných sociálních, ekonomických, environmentálních a politických následků spojených s nástupem 4. průmyslové revoluce, která zásadně změní finanční toky ve společnosti. Nová situace si bude vyžadovat přizpůsobení daňového systému, protože by mohl hrozit kolaps financování zdravotnictví, důchodů a výběrů daní. Firmy budou investovat do nových technologií a sníží tak své náklady za zaměstnance – mzdy a odvody, sociální a zdravotní pojištění. Současné systémy výběru daní vycházejí z předpokladu, že růst produkce je podmíněn nákupem většího objemu lidské práce. To přestane platit, a proto bude nutné systém výběru daní změnit.

Metodologická část využívá kvantitativních výzkumných metod. Výzkumným nástrojem, který již představuje konkrétní nástroj sběru dat, byla pro potřeby této závěrečné práce zvolena sekundární analýza, ke které byly použity údaje z databáze Ministerstva financí České republiky, Generálního finančního ředitelství, Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení a Českého statistického úřadu. Praktická část je pro názornost doplněna grafy a tabulkami.

1 Welfare state

„Označuje stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Každému z jeho občanů se dostává alespoň určitého uznaného minima podpory a pomoci v různých životních situacích, které jej či jeho rodinu (potenciálně či aktuálně) ohrožují“ (Potůček, 1995, s. 35).

Mezi základní sociálně politické problémy patří dva antagonistické, ale spolu související fenomény, a to blahobyt a chudoba. Oba jevy úzce souvisí s distribucí a redistribucí, s tematikou, která patří v teorii i v praxi k nejkonfliktnějším a z hlediska fungování společnosti jsou považovány za jevy klíčové. V kontextu sociální politiky je termín blahobyt vnímán převážně ve smyslu dobrého, slušného životního standardu občanů a nikoli jako extrémního bohatství určitých jedinců. Chudoba je na rozdíl tomu percipována jako kategorie vyjadřující deprivaci a substandardní životní podmínky. Obou se sociální politika úzce dotýká a činí si nárok na tzv. přijatelnou korekci jejich výskytu ve společnosti. Výše uvedené fenomény se bezprostředně dotýkají samé podstaty sociální politiky, neboť jsou spojeny s rozdílnostmi, které společnost pokládá za neakceptovatelné a které musí řešit ve prospěch potřeby ekonomicky efektivního a současně i sociálně žádoucího či přiměřeného rozvoje (Krebs, 2008).

Termín sociální stát vznikl jako český ekvivalent anglického termínu *welfare state*. Tento překlad je nejrozšířenější, ale není přijímán bez výhrad. Podle profesora Martina Potůčka (1995) by měl být překládán do češtiny spíše jako stát veřejných sociálních služeb, nebo jako stát veřejného blahobytu.

Sociální stát (*welfare state*) je často užívaný pojem pro označení současného moderního státu a jeho aktivit v sociální oblasti. Cílem sociálního státu je sociální harmonie. Vymezení tohoto pojmu je však velmi nejednotné. U liberálních přístupů je zdůrazňováno zabezpečení minimálních příjmů a klade se důraz na rovnost příležitostí. Zároveň ale vyjadřují pochybnost o schopnosti tyto cíle realizovat. Marxisté berou sociální stát jako nástroj vládnoucí třídy k ovládnutí dělnické třídy, kdy sociální opatření nemají za účel zlepšit postavení určitých sociálních skupin, ale pouze udržet systém soukromého vlastnictví.

1.1 Historie welfare state

Koncepce sociálního státu byla skrytě přítomna již v době vzniku národního státu a po řadu generací postupně sílila. Tento vývoj je charakteristický zvláště pro Velkou Británii, kde staré chudinské zákony vznikaly již začátkem 17. století. Vznik welfare statu je zapříčiněn oslabováním klasických podpůrných funkcí rodiny, rodu a místního společenství následkem industrializace a urbanizace. Zdraví a vzdělanost populace nabývá v reprodukci pracovní síly na důležitosti a vytváří tak tlak na koordinaci příslušných politik na centrální úrovni (Rueschemeyer, 1995).

Zjednodušeně lze tvrdit, že zhruba do konce 19. století je typické, že stát neměl v sociální politice žádnou nebo jen zanedbatelnou roli. Vznik sociálního státu je v Evropě spojován s osobou říšského kancléře Otto von Bismarcka a zaváděním pojišťovacích systémů v 80. letech 19. století. Pro zachování svého postavení slíbil finanční podporu každému nepracujícímu občanu Německa staršímu 65 let. Tato revoluční změna byla především gestem – Bismarck si dobře spočítal, že počet Němců přeživších uvedenou věkovou hranici státní pokladnu příliš nezatíží – nezapomeňme, že do masového využití penicilínu v medicíně schází ještě přes 50 let. Po 1. světové válce navazují zákony o zaopatření pro válečné veterány, o něco později pojištění pro zaměstnance v případě nemoci, invalidity a stáří. Věková hranice 65 let už je zase aktuální, uvidíme, co přijde příště. Nechme se překvapit, zda se důchodový systém nakonec nezreformuje tak, aby připomínal situaci v desetiletích a stoletích minulých (Finance, 2019).

Pojem welfare state je zásadním pojmem teorie sociální politiky a je velmi často používán jak politiky, tak ekonomy. Uvedený pojem zároveň přesahuje pole působnosti sociální politiky, a to zejména do sféry sociologie, politologie a dalších společenských věd. Vystihuje sociální fenomén, který se stal realitou vyspělého světa především po 2. světové válce a který je jak oslavován, tak i zatracován. Poprvé jej použil lord Beveridge na začátku 40. let 20. století. Lord Beveridge, který se již v roce 1911 podílel na přípravě národního pojišťovacího zákona, byl v roce 1941 postaven do čela Royal Commission a akreditován zpracováním zprávy o situaci v sociální politice ve Velké Británii. Rok poté vypracoval projekt prvního komplexního systému sociálního zabezpečení, ve kterém začal používat pojmu welfare state. Ten se brzy vžil a později byl trvale spojen se sociálními podporami, které Churchillova vláda slibovala nabídnout

po skončení války. Záměrem takto koncipovaného welfare state bylo podpořit morálku a disciplínu obyvatelstva v době trvání války (Hauser, 2007).

Zásahy státu do sociální oblasti jsou ve 20. století považovány za integrální součást jeho aktivit a stát se stává významným subjektem sociální politiky, která díky tomu postupně získává i svůj institucionální a legislativní rámec. Úloha státu v sociální politice, jeho význam v ní, není statická. Jako sociální fenomén nutně prochází welfare state soustavnou evolucí, mění se v čase, v souvislosti s ekonomickou situací i dalšími specifiky v jednotlivých zemích. V závislosti na míře vlivu státu v sociální politice se také někdy rozlišují velké a malé welfare state. Sociální stát je tedy unikátním jevem v konkrétní zemi a době a sociální politika nabývá postupně a cílevědomě nové kvality. Často je welfare state spojován se vznikem a konstituováním tzv. moderní sociální politiky, která se koncepčně vychází ze tří zásadních momentů: dobré zdraví, dobré vzdělání a zajištěnost obyvatelstva potřebnými příjmy s cílem narovnat šance při vstupu do života a všem jedincům zaručit důstojnou životní úroveň (Krebs, 2008).

Sociální stát má dle Krebse (2008) orientovat své aktivity do třech oblastí:

1. garantuje minimální příjem pro jedince a rodinu na úrovni životního minima;
2. poskytuje sociální zabezpečení umožňující předejít, zmírnit nebo překonat sociální rizika s cílem zajistit přiměřenou minimální úroveň sociálního bezpečí a sociální suverenity;
3. zajišťuje kvalitní úroveň odpovídajících služeb pro všechny občany bez rozlišení společenského statusu.

1.2 Typologie welfare state

Jednou z nejvíce citovaných typologií v oblasti teorie a výzkumu sociálních systémů je typologie tří světů sociálního státu dánského sociologa Gøsty Esping-Andersena. Jeho studie *The Three Worlds of Welfare Capitalism* z roku 1990 se bezesporu řadí k nejvlivnějším pracím v oblasti komparativního výzkumu sociálních systémů posledních dvou desetiletí.

1.2.1 Reziduální (liberální) model

Preferuje minimální roli státu a klade silný důraz na individuální odpovědnost a vlastní přičinění každého jedince. Míra přerozdělování prostředků pro sociální účely je ze všech uvedených typů nejnižší. Občané nejsou příliš zatíženi odvody daní či sociálního pojištění, ale musejí kalkulovat s tím, že v případě sociální události nebude podpora ze

strany státu nijak vysoká. Jmenovanému modelu se nejvíce blíží systémy v USA, Japonsku či Velké Británii (Matoušek, 2003).

1.2.2 Výkonový (konzervativní) model

Důraz je kladen na význam pracovních zásluh pro uspokojování sociálních potřeb lidí. Výše sociální redistribuce je vyšší než u předchozího modelu. V praxi staví zejména na dávkách pojistného typu, kdy požadavek na dávku je reálný až po určité minimální době ekonomické aktivity nebo stanoveném nejnižším objemu peněz odvedených z příjmů konkrétního občana ve prospěch sociálního systému konkrétní země. Tomuto modelu se nejvíce podobají sociální systémy v Německu, Rakousku nebo Francii (Krebs, 2002).

1.2.3 Redistributivní (sociálně-demokratický) model

Charakteristická pro tento model je typická dominantní role státu a velký rozsah redistribuce peněz. Základním sociálním právem občanů v tomto modelu je zaručení sociálních potřeb ze strany státu. Tento systém může být z hlediska pohledu mnoha občanů považován za ideál, ale naproti tomu je zcela logicky ekonomicky náročný pro stát. V praxi se tomuto modelu nejvíce přibližují skandinávské země (Krebs, 2002).

Tabulka 1: Typologie *welfare state*

Název modelu <i>welfare state</i>		Kritéria poskytování služeb
dle Titmüsse	dle Esping-Andersena	
reziduální (anglosaský) – USA, částečně Velká Británie	liberální	individuální pracovní úsilí
pracovně-výkonový (korporativní, Bismarckův) – Francie, Holandsko	konzervativní	cílový přístup – více korporativistický, udržení statkových rozdílů
institucionálně redistributivní (strukturální, skandinávský) - Skandinávie	sociálně demokratický	univerzalistická: všichni platí, všichni získávají

Pramen: Potůček, 1995

„Česká republika byla v rámci zemí bývalého východního bloku poněkud zvláštním případem, jelikož si dokázala udržet rozsáhlý sociální stát, který poskytoval sociální pomoc poměrně rozsáhlé populaci. Zatímco se sociální systémy ostatních států bývalého východního bloku a západních států v různé míře neoliberalizovaly, český sociální

system se tomuto trendu vyhýbal" (Mertl, 2017, s. 128). Podle tohoto autora existovaly dva hlavní důvody, a to jednak silná společenská a kulturní tradice sociálního státu, která je stále rozhodující částí české společnosti považován za integrální součást institucionálního nastavení, a dále pragmatismus vlád, které tak nechtěly rychlou neoliberalizací ohrozit svůj vliv a politické pozice.

Sociální stát v postkomunistických zemích musí přejít od paternalistického k obecnému pojetí sociálních jistot, to znamená od univerzalistické rovnosti ke konkrétní adresně cílené sociální politice. Po roce 1989 nastaly v naší společnosti nové skutečnosti. Z rovnostářské společnosti tu vznikla nová, kde jsou patrné příjmové a majetkové nerovnosti, vznikají do té doby neznámé sociální problémy, jako je chudoba, exkluze, nezaměstnanost, zadlužení apod. (Hauser, 2007).

2 Sociální politika

Sociální politika je dle Potůčka (2016) součástí politiky veřejné, kterou dále tvoří politika rodinná, vzdělávací, zaměstnanosti, bydlení, environmentální, bezpečnostní, mediální, dopravní, komunikační, demografická (populační), migrační, věda, výzkum, inovace hospodářská, lidská práva a svoboda, boj s chudobou a exkluze.

Hlavní úlohou sociální politiky je postarat se o jedince, kteří potřebují pomoc, neboť jsou z nějakého důvodu dočasně nebo trvale nesoběstační, závislí na pomoci druhých, resp. státu. Každou lidskou společnost provází celá škála sociálních rizik, které by sociální politika měla eliminovat včetně jejich důsledků (Kaczor, 2015). Sociální politika musí vycházet ze tří základních předpokladů, mezi které patří tradice (to co bylo), předpoklady a možnosti (co je a jaká je realita) a očekávání občanů (co a jak by mělo být).

Sociální politika by měla být transparentní, aby bylo zřejmé, oč usiluje, od koho komu co přerozděluje a z jakého důvodu. Dále by měla být pravdivá, aby její deklarace odpovídaly skutkům, motivující, aby vedla občany k aktivitě a také preventivní, neboť nejefektivnější pomoc je ta, kterou není třeba vůbec poskytnout (Tomeš, 1996).

Sociální politiku můžeme vnímat jako praktickou aktivitu, která formuje vztah individuí a sociálních podmínek jejich života. Každý je nějakou formou účasten sociální politiky, nějakým způsobem se podílí na její tvorbě. Současně je vystaven sociálním podmínkám, na které nemá vliv, neboť jsou dány vnějším prostředím. Na sociální politiku lze rovněž nahlížet jako na vědní disciplínu, která zkoumá proces tvorby a realizace politik (státních, občanských a profesionálních sdružení, sociálních skupin, rodin a jednotlivců), které se dotýkají vztahu jedinců a sociálních podmínek jejich života (Potůček, 1995).

Všechny sféry rozvoje života společnosti jsou vzájemně podmíněny a propojeny, a to samé platí u vazeb mezi ekonomickou a sociální sférou, jako svébytnými a relativně samostatnými obory. Každý společenský fenomén má své ekonomické, sociální a jiné aspekty, které se vzájemně prolínají a neexistují problémy pouze ekonomické či sociální povahy. Účinná sociální politika je finančně nákladná a vyžaduje efektivní ekonomiku, která jí poskytne potřebné zdroje. Sociální politika, vytváří potřebné podmínky pro fungování ekonomiky a to nejen tím, že podporuje sociální smír, ale i tím, že pomáhá kultivovat pracovní sílu a využívá dostupných výrobních faktorů (Kaczor, 2015).

Je zajímavé porovnat strukturální podobnosti mezi sociální politikou v širším slova smyslu tzv. Gesellschaftspolitik a hospodářskou politikou přisuzující státu významnou roli při usměrňování hospodářského vývoje, který nazýváme hospodářský intervencionalismus spojovaný s Keynesovými teoriemi (podle anglického ekonomy Johna Maynarda Keynesa). Tuto teorii převedla po 2. světové válce do praxe řada států a zpočátku se zdálo, že funguje. Nicméně na konci 60. let 20. století vedlo její dlouhodobé uplatňování k vysoké inflaci a zároveň nízkému růstu a muselo od ní být ustoupeno. Oba směry vychází z předpokladu, že stát může efektivně a z centra intervenovat tak, aby ovlivnil chování subjektů určitým směrem. Jako příklad společného projevu takto chápané sociální a hospodářské politiky je formování aktivní politiky zaměstnanosti (Potůček, 1995).

Analogicky existují strukturální podobnosti mezi sociální politikou v užším slova smyslu tzv. Sozialpolitik a hospodářskou politikou vycházející z neoliberální monetaristické ekonomické teorie, kterou reprezentuje především americký ekonom Milton Friedman (nositel Nobelovy ceny za zkoumání dopadů vládních zásahů na ekonomiku a zastánce volného trhu), jehož ekonomické názory hrály významnou roli při formování způsobu vládnutí mnoha světových lídrů, například britské premiérky Margaret Thatcher nebo amerického prezidenta Ronalda Reagana. V obou případech se vychází z hypotézy, že centrální intervence státu mající vliv na chování subjektů jsou převážně nezdravé a je třeba je minimalizovat (Potůček, 1995).

2.1 Nástroje sociální politiky

Nástroje sociální politiky představují určitý systém, který se v čase vyvíjí, mění a zkvalitňuje vzhledem ke konkrétním záměrům sociální politiky. V současné době je v sociální politice kladen důraz především na to, aby její nástroje umožňovaly diferencované a adresné řešení zcela konkrétních sociálních situací konkrétních jedinců či sociálních skupin tak, aby nedocházelo ke zneužívání výhod těmi, kterým nejsou určeny (Krebs, 2008).

Nejdůležitější nástroje sociální politiky (Tomeš, 1996):

1. právo a právní řád – základní nástroj každé demokratické společnosti, kdy v jeho rámci existuje sociálně právní legislativa;
2. program a plán – důležité nástroje zejména při prosazování dlouhodobých cílů a záměrů, výhledových koncepcí a jejich opatření. Sociální program zveřejňuje cíle,

- záměry, směry a sociální plán stanovuje konkrétní postupy, časové posloupnosti a identifikuje prostředky na realizaci konkrétní sociální politiky;
3. ekonomické nástroje - všechna opatření, která ovlivňují získávání a přerozdělování zdrojů tak, aby bylo dosaženo zamýšleného cíle;
 4. kolektivní vyjednávání – důležitý mechanismus dosahování konsenzu, který má výrazně preventivní charakter;
 5. nátlakové akce – v demokratické společnosti reprezentovány především stávkami, demonstracemi, petičními a podpisovými akcemi. U nás nemají příliš velkou tradici;
 6. hromadné sdělovací prostředky – výchovné programy, publicistické pořady apod.;
 7. organizační struktury – velikost institucí, jejich vnitřní členění, způsob řízení;
 8. veřejná slyšení – veřejné projednávání plánů nebo veřejná obhajoba uskutečněných projektů, které jsou organizovány subjekty financovanými z veřejných rozpočtů;
 9. sociální příjmy – příjmy obyvatel spojené s opatřeními sociální politiky;
 10. sociální služby – v širším pojetí je cílem uspokojování specifických potřeb určitých skupin obyvatelstva poskytnutím služby a v užším pojetí tento pojem definuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

2.2 Aktéři sociální politiky

Mezi nejdůležitější aktéry sociální politiky patří občan, rodina, sousedství, církev, svépomocné skupiny, veřejná správa, nestátní organizace, firmy, odbory, politické strany, hromadné sdělovací prostředky, mezinárodní organizace. Sociální politika je živým procesem, který se vytváří jednak ze zájmů a potřeb jedinců, sociálních skupin i institucí a jednak je také přetváří. Pokud hovoříme o sociální politice, neptáme se pouze po principech, funkcích a nástrojích, ale také se ptáme, čím je sociální politika, pro koho či proti komu (Potůček, 1995).

2.2.1 Objekty sociální politiky

Objektem sociální politiky jsou všichni, ke kterým sociální opatření směřují. Cílových skupin obyvatel, na které jsou různá opatření sociální politiky zaměřena, je mnoho. Patří do nich např. handicapovaní, domácnosti s dětmi nebo s jedním příjmem, důchodci, osamělé matky, vdovy, studenti, chudí, mladí, osamělí, nezaměstnaní, lidé, kteří nechtějí pracovat, lidé bez domova, přistěhovalci. Při zkoumání legitimacy je podstatné zaměřit se na stanovisko veřejnosti, které skupiny občanů mají oprávnění být klienty státní sociální politiky. To je úzce spjato s problémem důvěry v celý systém sociální politiky. K otázce „komu“ patří i zkoumání postoje veřejnosti k sociálním opatřením,

kteřá jsou určena pro široké (zejména střední) vrstvy a vedle toho k opatřením zaměřeným spíše na marginální/specifické sociální skupiny (VÚPSV, 2019).

V České republice lidé považují za žádoucí, aby je stát zaopatřil v případě potřeby či problémů, vynucenou rovnost příjmů ovšem nepožadují. Legitimními klienty sociálního státu v České republice jsou především skupiny obyvatel, které musí čelit rizikům spojeným s životním cyklem a většinou jde o rizika jedincem neovlivnitelná a nezaviněná. Spadají sem například staří lidé, postižení, vdovy, vdovci atd. Následují je studenti, chudí lidé, nezaměstnaní, domácnosti žijící z jednoho platu atd. Nejmenší pomoc od státu si podle našich spoluobčanů zaslouží marginální společenské skupiny jako například lidé bez domova, lidé kteří nechtějí pracovat atd. Češi obecně vykazují ochotu podporovat opatření, která se týkají obecných sociálních rizik, tedy širokých vrstev obyvatelstva. Naopak menší podporu projevují vůči rizikům marginálním, které ohrožují pouze specifické části populace (VÚPSV, 2019).

2.2.2 Subjekty sociální politiky

Subjekty sociální politiky označujeme instituce, které politiku formují a realizují. Jednoznačně nejdůležitějším subjektem, který určuje základní zaměření, cíle i obsah sociální politiky, je stát. To, jaký prostor v oblasti sociální politiky zaujímá stát, výrazně ovlivňuje prostor pro působení ostatních subjektů (Krebs, 2007). Vedle něho existují další subjekty, zpravidla na nižších úrovních nebo působící ve specifických činnostech, které také do značné míry ovlivňují sociální politiku jako celek – nadnárodní instituce, zaměstnavatelé, zaměstnavatelské svazy, zaměstnanecké odborové orgány, obce a jejich orgány, místní komunity, občanské iniciativy, církve, rodiny, občané (Mertl, 2017).

2.3 Sociální politika a transformace

Ve transformující se společnosti je úloha sociální politiky, její veřejně-politická orientace i její legitimita velmi podstatná. Akcentuje napětí mezi nezbytnými sociálními dopady tržní transformace (počáteční pokles reálných příjmů, nezaměstnanost, růst sociálních rozdílů) na jedné straně a na straně druhé mezi omezenými ekonomickými možnostmi (počáteční pokles HDP, transformační náklady, mezi které řadíme bankroty velkých podniků a selhání části bankovního sektoru). Důsledek tohoto stavu se projevuje omezenou finanční schopností veřejného sektoru (Dickens, 2016).

3 Sociální systém v České republice

Sociální systém představuje soubor zákonů a institucí, které jsou výrazem preferencí vládnoucí politické reprezentace a jejich prostřednictvím se má státní sociální politika realizovat. Při změně politické reprezentace se obvykle mění rovněž sociální politika a tudíž i nástroj jejího uskutečňování, tedy sociální systém (Kolibová, 2007).

Obecné nastavení sociální politiky a podoba konkrétního sociálního systému se odvíjí od následujících atributů:

- a) ekonomická vyspělost země – čím vyspělejší a bohatší země, tím štedřejší nastavení sociální politiky a pestřejší sociální systém;
- b) kulturní prostředí a tradice – každá země je ovlivněna svou historií a tradicemi a od nich se odvíjí nastavení sociálního systému (někde se podporuje mateřství a rodičovství, jinde se upřednostňuje zabezpečení seniorů);
- c) výsledky voleb a ideologický program vládnoucí politické reprezentace – levice upřednostňuje vyšší sociální výdaje a taktéž i vyšší míru celospolečenské sociální solidarity, pravice preferuje zásluhovost a přísnější pojetí sociální solidarity.

Pilíři sociálního systému rozumíme instituce (úřady), které se sociální politikou zabývají a na které se může občan obrátit v případě konkrétní sociální události. V ČR existují v zásadě tři (Krebs, 2009):

- a) Česká správa sociálního zabezpečení
- b) Úřad práce ČR
- c) Obce a kraje

Výše zmíněné tři instituce vyřeší prakticky všechny základní sociální události, tedy lze u nich nalézt odbornou pomoc v podobě konkrétní služby nebo dávky. Služby a benefity těchto institucí jsou povinně poskytované a nárokovatelné ze zákona a jsou v přímém styku s občanem jako klientem (Kaczor, 2015). Z důvodu povinného poskytování a nárokovatelnosti ze zákona do této skupiny nejdou zahrnout dobrovolně zřizované nadace, fondy, neziskové organizace a z důvodu přímého styku s občanem nemůžeme jmenovat ani MPSV. Toto ministerstvo je nejdůležitější sociální instituce v zemi, která rozhodně ovlivňuje fungování všech tří pilířů, ale jeho úlohou je především navrhování sociálních zákonů a předkládání nových metodických koncepcí.

Tabulka 2: Přehled základních benefitů sociálního systému ČR

Kompetentní instituce	Skupina dávek	Název dávky	Cílová skupina
ČSSZ	důchody	starobní důchod	<i>senioři</i>
		invalidní důchod	<i>zdravotně postižení</i>
		vdovský důchod	<i>pozůstalí</i>
		sirotčí důchod	<i>pozůstalí</i>
	nemocenské dávky	peněžitá pomoc v mateřství	<i>matky (otcové)</i>
		ošetřovné	<i>pečující rodič</i>
		nemocenská	<i>nemocní</i>
	vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství	<i>žena/matka převedená na jinou práci</i>	
Úřad práce	státní politika zaměstnanosti	podpora v nezaměstnanosti	<i>nezaměstnaní</i>
		podpora při rekvalifikaci	<i>nezaměstnaní</i>
		dotace zaměstnavatelům	<i>zaměstnavatelé</i>
	dávky státní sociální podpory	přídavek na dítě	<i>rodiny s dětmi</i>
		příspěvek na bydlení	<i>sociálně slabší</i>
		rodičovský příspěvek	<i>rodiče s dětmi</i>
		porodné	<i>rodiny s dětmi</i>
		pohřebné	<i>pozůstalí</i>
	dávky hmotné nouze	příspěvek na živobytí	<i>sociálně slabší</i>
		doplatek na bydlení	<i>sociálně slabší</i>
		mimořádná okamžitá pomoc	<i>mimořádné situace</i>
	dávky pro zdravotně postižené osoby	příspěvek na péči	<i>zdravotně postižení</i>
		příspěvek na mobilitu	<i>zdravotně postižení</i>
		příspěvek na zvláštní pomůcku	<i>zdravotně postižení</i>
	dávky péčovské	příspěvek při převzetí dítěte	<i>pěstouni</i>
		příspěvek na úhradu potřeb dítěte	<i>pěstouni</i>
		odměna pěstouna	<i>pěstouni</i>
		příspěvek na zakoupení vozidla	<i>pěstouni</i>
		příspěvek při ukončení péčovské péče	<i>pěstouni</i>
	obce a kraje (městské úřady a krajské úřady – odbory sociální věci)	sociálně-právní ochrana dětí	vyhledávání dětí v ohrožení, práce s problémovými rodinami, podávání návrhů na ústavní výchovu a na zbavení (omezení) rodičovské odpovědnosti atp.
sociální prevence		protidrogová prevence, prevence kriminality, pomoc společensky nepřizpůsobeným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením	<i>osoby ohrožené sociálním vyloučením</i>
sociální služby		zřizování a provozování zařízení poskytujících sociální služby – tj. domovy pro seniory, pro zdravotně postižené, pečovatelská služba, stacionáře, azylové domy, nízkoprahová centra atp.	<i>senioři, zdravotně postižení, osoby v tíživé sociální situaci a osoby ohrožené sociálním vyloučením</i>

Pramen: Kaczor, 2015

Podle Potůčka (2005) je kvalita a udržitelnost života základním kritériem hodnocení dosavadního vývoje české společnosti i úvah o možných a hledaných vizích. „Kvalitu života chápeme jako rozsáhlou koncepci, která se vztahuje k celkové úrovni blaha jedinců. Je výsledkem vzájemného působení sociálních, zdravotních, ekonomických a ekologických podmínek, týkajících se lidského a společenského života. Materiální životní podmínky, zdraví, lidské vztahy a začlenění jedince do širší společnosti jsou nejdůležitější oblasti, které určují kvalitu života lidí“ (Potůček, 2005, s. 11).

Tabulka 3: Kvalita a udržitelnost života

Kvalita a udržitelnost života	
Vývojové potenciály	Formativní regulátory
Sociální soudržnost	Vztahy s EU a se světem
Vzdělávání, výzkum a vývoj, informatizace	Trh, stát a občanský sektor ve vzájemných vztazích
Zaměstnanost a trh práce	Dobré vládnutí. Správa věcí veřejných
Populační vývoj, rodina a zdraví	Národní identita a hodnoty
Bezpečnost	
Životní prostředí, územní potenciály rozvoje	
Konkurenční schopnost ekonomiky	

Pramen: Potůček, 2005

Souhrnnou představu o kvalitě života lidí můžeme získat posouzením vývoje objektivních podmínek dobrého života ve spojitosti se subjektivním prožíváním života.

Tabulka 4: Kritéria kvality lidského života

	Souhrnně	V partikulárních oblastech kvality života
Objektivní podmínky	Index lidského rozvoje	Jednotlivé vývojové potenciály a formativní regulátory
Subjektivní vnímání	Celková životní spokojenost Životní optimismus	Vybrané partikulární oblasti

Pramen: Potůček, 2005

Česká veřejnost není stále připravena k výhradnímu přijímání osobní zodpovědnosti za svoji budoucnost a idea paternalistického státu je relativně stále silná. Přesto existuje jen slabá podpora principu totální redistribuce, kdy by byla ekonomická rovnost obyvatel uměle zajišťována. Na základě výzkumu prováděném Marií Valentovou a Tomášem Sirovátkou (2002) je v porovnání s jinými zeměmi možné českou veřejnost zařadit mezi ty přísnější a zásadovější. Z hlediska posuzování zneužití systému sociální ochrany jsme ochotni ospravedlnit mnohem méně než obyvatelé většiny ostatních zkoumaných zemí. Co se týče vztahu daní a dávek jsou Češi ochotni rozsah prostředků, který by měl být využit na sociální výdaje, zvětšit. Ovšem, nebyli by na druhé straně rádi, aby k tomuto zvýšení došlo prostřednictvím růstu daní. Stát je sice uznáván jako legitimní provozovatel a garant redistribuce ve společnosti, neměl by však příliš zvyšovat existující daňové zatížení občanů, podpora progresivity daní je však relativně vysoká. Za nejčastěji zneužívané jsou pokládány dávky v nezaměstnanosti, nemocenské dávky, invalidní důchody a dávky sociální pomoci. Dávky v nezaměstnanosti česká veřejnost považuje za příliš vysoké a že nezaměstnaní lidé patří ke skupinám, které si podle našich spoluobčanů zaslouží finanční pomoc státu nejméně.

Změny v systému sociální politiky s sebou také obvykle nesou značné správní náklady. To mimo jiné znamená, že politická průchodnost opatření v sociální oblasti by měla být pokud možno dlouhodobější a měla by se opírat o relativně širší sociální a politický konsenzus. Podmínkami legitimacy sociální politiky je v nejobecnější rovině volba legitimních cílů a efektivní výkon opatření k jejich dosažení. Vedle toho je důležitou podmínkou informování veřejnosti a dialog politiků s ní o smyslu přijímaných opatření tak, aby volba legitimních cílů (a následně pak účelných opatření k jejich dosažení) vůbec byla možná. požadavky českých občanů vůči sociální politice se nezdají být přemrštěné a nijak nepřekvapuje obecně silná podpora občanů pro zlepšování mnoha opatření sociální politiky, což souvisí s dopady (post)moderních rizik jako je nezaměstnanost, oslabení ochranné funkce rodiny aj. (Legitimita, 2002).

4 Demografická situace

Předmětem studia demografie není pouze demografická reprodukce, ale i podmíněnosti tohoto procesu a jeho konsekvence - to demografii velmi úzce váže k sociologii a sociální politice. Uvedené poznatky lze dobře zúročit právě při spolupráci demografie se sociální politikou, neboť všechny demografické události jsou primárně či sekundárně výraznými sociálními událostmi, jsou spojeny s určitým obecně akceptovaným systémem hodnot, jsou svázány sociálními normami a podrobeny sociální kontrole, vytvářejí se kolem nich sociální vzory, mají svoje příčiny a důsledky (Kalibová, 2009).

Při procesu tvorby koncepce sociálního zabezpečení je dle Krebse (2008) nutné sledovat a odhadovat vývoj celé řady základních demografických charakteristik, mezi kterými můžeme jmenovat porodnost, úmrtnost, věková struktura obyvatelstva, rozvodovost, přičemž zde existuje i zpětné ovlivnění demografických charakteristik. Vývoj demografických charakteristik významným způsobem ovlivňuje soustavu sociálního zabezpečení, neboť do značné míry předurčuje výši jednotlivých dávek sociálního zabezpečení, které jsou vždy určeny pro konkrétní skupinu obyvatelstva. To je nutno respektovat zejména z dlouhodobého hlediska, kdy se může ukázat, že některá velkoryse přijatá opatření jsou v důsledku demografické budoucí situace těžko uskutečnitelná.

Růst poměru ve prospěch ekonomicky aktivních obyvatel znamená relativní pokles sociálních výdajů, a naopak pokles má logicky dopad diametrální. Na sociální politiku mají kromě změn ve věkové skladbě vliv i některé prvky demografického chování, především ty, které se vztahují k oblasti rodinného života.

4.1 Stárnutí populace

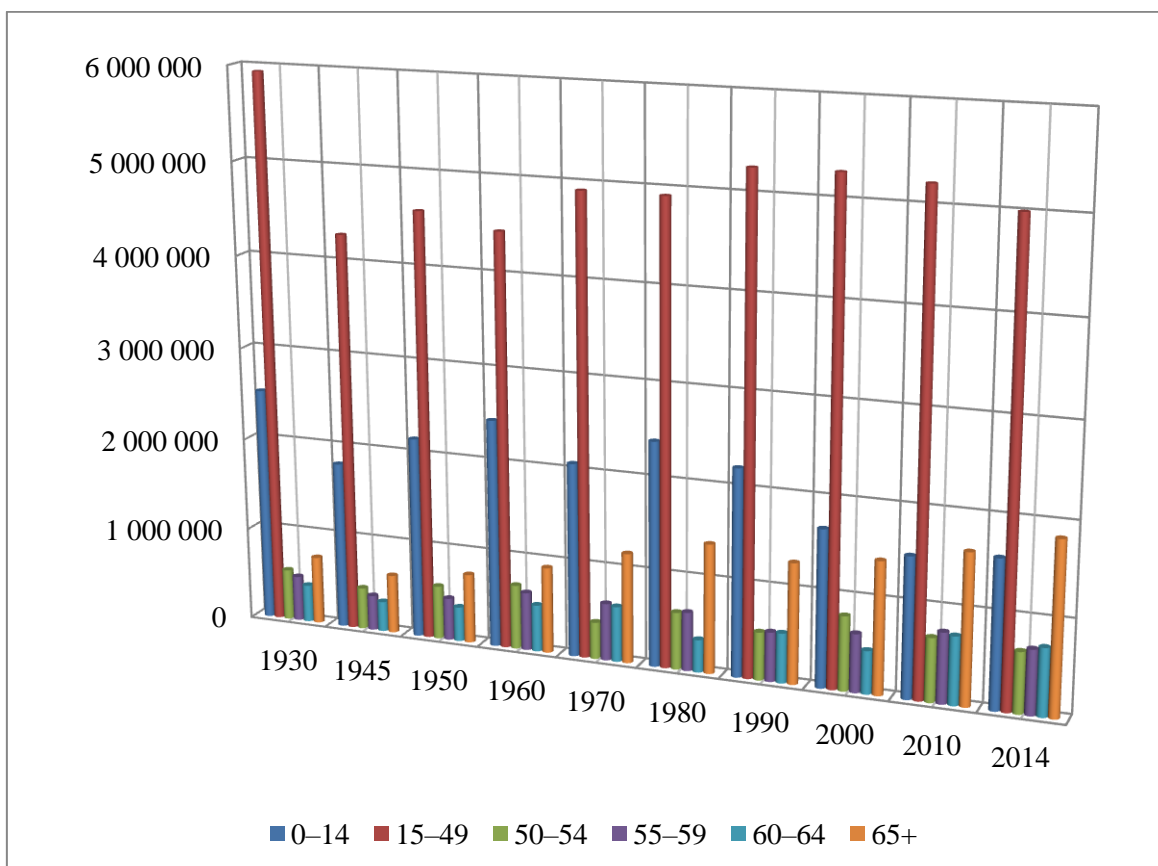
„Na moderní společnosti začíná dopadat fenomén vymírání obyvatelstva a zvyšujícího se průměrného věku i věku dožití. To vše činí současná nastavení sociálních systémů dlouhodobě neudržitelná“ (Kaczor, 2015, s. 39).

Je jisté, že význam populačního vývoje v ekonomickém a sociálním vývoji moderních vyspělých společností roste a v následujících desetiletích se stane jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících jejich fungování. Nejsledovanějším demografickým procesem bude především proces stárnutí populace, jehož důsledky ovlivní evoluci jednotlivých zemí, regionálních celků a jejich pozici ve světě. Stárnutí populace můžeme vymezit jako nárůst podílu postreprodukční složky a je od poloviny

20. století patrným jevem ve vyspělých zemích. Jde o proces, který vyžaduje politickou a institucionální adaptaci na tuto historicky zcela novou situaci. Evropa je v současné době populačně nejstarším regionem světa a v následujících desetiletích nelze očekávat žádné změny (Kalibová, 2009).

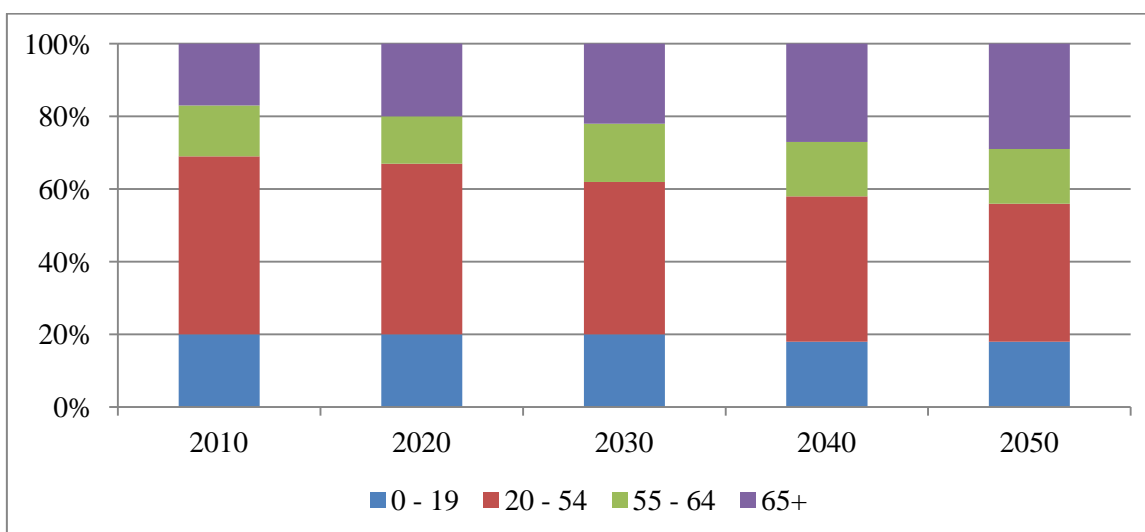
Pokud se týká celkového stárnutí populace, tak v letech 1960 až 2005 průměrná délka života ve státech EU vzrostla o více než 8 let u mužů a o 7 let u žen. V důsledku tohoto prodloužení života a snížení celkové porodnosti pod hranici reprodukce, ke kterému zřetelně dochází ve všech členských státech, bude ve 21. století demografické stárnutí obyvatelstva výrazný fenomén nejen zemí EU. Pro představu je třeba uvést, že v roce 2000 míra závislosti poproduktivních osob k produktivním osobám (tj. počet lidí ve věku 65 let a více dělený počtem lidí ve věku 15 až 64 let) činila necelých 27 %, kolem roku 2020 se počítá s jejím zvýšením cca na 35 % a do budoucna se dokonce uvažuje o více než 53 %, když tento předpoklad je pro rok cca 2050 (Zpravodaj, 2017).

Graf 1: Obyvatelstvo ČR podle hlavních věkových skupin v letech 1930 - 2014

Pramen: ČSÚ, 2018

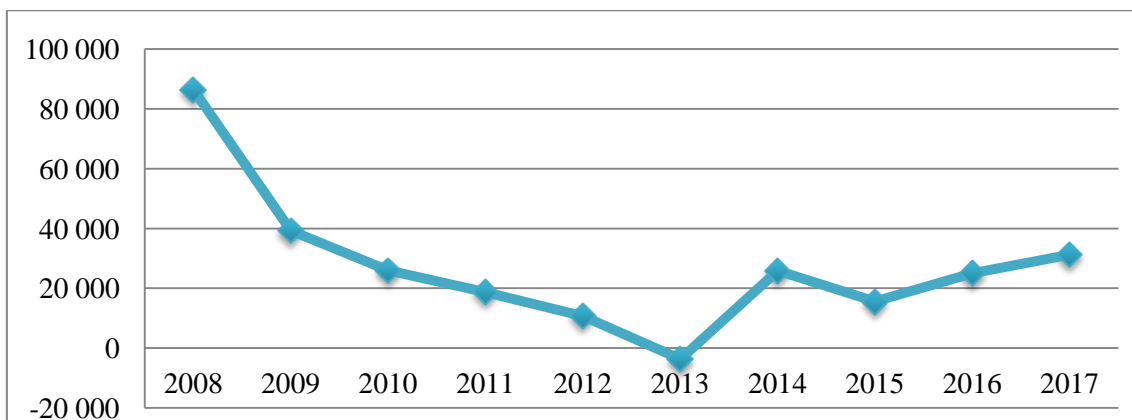
Tabulka 5: Věková struktura

Pramen: ČSÚ, 2016

"Početně slabé generace, které se rodí dnes, a silné populační ročníky narozené dříve, vytvářejí spolu se snižující se úmrtností vyššího věku populační nerovnováhu, která do budoucna poroste. Pro systémy sociálního zabezpečení a zdravotní péče tak vystávají zcela nové situace související s narůstající disproporcí mezi aktivními a neaktivními" (Rychtaříková, 2008, s. 5).

Graf 2: Celkový přírůstek (úbytek) obyvatel

Pramen: ČSÚ, 2018

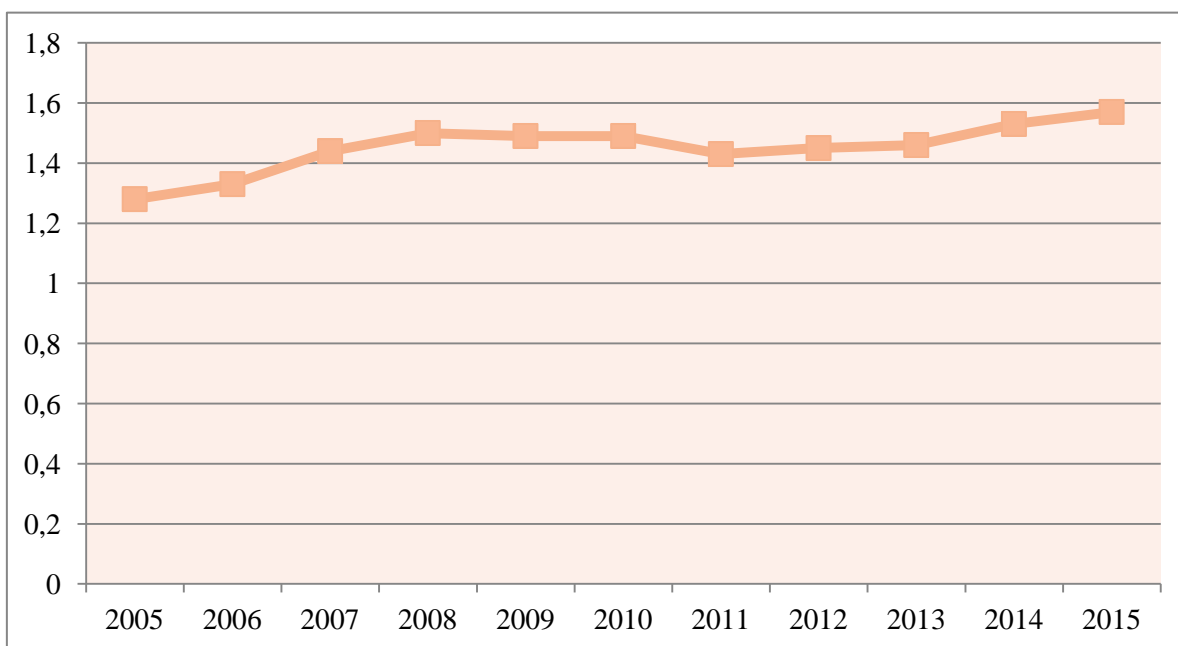
V České republice se rodí podstatně méně dětí než před rokem 1989 a lze tedy s určitostí tvrdit, že rovnováha mezi osobami ekonomicky neaktivními, které jsou závislé na sociálním systému, a osobami v produktivním věku, kteří sociální systém prostřednictvím odvodů ze svých příjmů financují, je vážně narušena (Rychtaříková, 2008).

4.2 Rodinná politika

Úhrnná plodnost, tedy průměrný počet živě narozených dětí připadající na jednu ženu během celého jejího reprodukčního věku (15 – 49 let), jako ukazatel realizované plodnosti je projevem populačního klimatu, které senzitivně reaguje na ekonomickou, politickou a společenskou situaci a její změny. Reflektuje tedy i subjektivní vnímání podmínek pro založení rodiny (Kocourková, 2006). Sociální stát do řešení problémů při harmonizaci zaměstnání, rodiny a péče o dítě může vstupovat svojí rodinnou politikou. Sirovátka (2006) zmiňuje, že v zemích, kde je rodinná politika tradičně základním pilířem sociálního státu (Francie, Německo), je tato politika formulována a institucionalizována, tzv. explicitní rodinná politika. V jiných zemích tomu tak není, i když sociální dávky orientované na rodinu a na sladění rodinného života se zaměstnáním členů rodiny zde mohou být vyšší, a služby v tomto ohledu poskytované rozsáhlejší a kvalitnější než v prvním případě, tzv. implicitní rodinná politika (Velká Británie a Itálie).

K 30. 6. 2018 měla ČR 10 625 499 obyvatel. Úhrnná plodnost, při zachování věkově specifických měr daného roku, v roce 2014 meziročně vzrostla. Zvýšila se z 1,46 na 1,53 dítěte, přičemž nad hodnotou 1,5, která je považována za hranici „nízké“ plodnosti, byla v naší zemi naposledy v roce 1993 (ČSÚ, 2018).

Graf 3: Úhrnná plodnost

Pramen: ČSÚ, 2018

4.3 Hlavní závěry projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050

- Celkový počet obyvatel se pravděpodobně mírně sníží.
- Předpokládáné je zvýšení úrovně plodnosti, její úrovně před rokem 1989 by ale již dosaženo být nemělo. Relativně nízká porodnost tak bude hlavním faktorem snížení početního stavu obyvatel a přispěje k jeho významnému populačnímu stárnutí.
- Obyvatelstvo České republiky výrazně zestárne. Podíl osob ve věku nad 65 let by se mohl v roce 2050 přiblížit k jedné třetině, což by znamenalo zdvojnásobení současného podílu.
- Nejrychleji bude přibývat osob v nejvyšším věku – počet obyvatel starších 85 let by se měl do roku 2050 zpětinasobit.
- Počty dětí a mládeže se budou i v následujících letech měnit v závislosti na početnosti jednotlivých generací procházejících danými věky.
- Výrazně přibude osob s nárokem na starobní důchod, posun věkové hranice pro odchod do důchodu tento vzestup jen dočasně ztlumí. První vlna výrazného nárůstu počtu těchto osob nastala již v roce 2007 přechodem silných poválečných ročníků do tohoto věku (ČSÚ, 2018).

Tabulka 6: Základní výsledky projekce - střední varianta

Věk	2050	2015	Změna 2050/2015
0-14	1 173 004	1 426 652	Pokles o cca 18 %
15-64	5 309 251	7 011 496	Pokles o cca 24 %
65+	2 956 079	1 846 146	Nárůst o cca 61 %
Vyjádřeno v %			Odhadovaný celkový pokles obyvatel je cca 8 %
0-14	12,4	13,8	
15-64	56,3	68,1	
65+	31,3	18,1	

Pramen: ČSÚ, 2018

5 Veřejný sektor a veřejné finance

Soudobá ekonomika existuje ve formě smíšené ekonomiky, kterou tvoří subsystemy soukromého a veřejného sektoru. K tomuto členění bývá v současnosti přidáván také neziskový sektor. Pro veřejný sektor je charakteristická existence dvou druhů aktérů - aktéři státní správy a samosprávy, jejichž role je upravena zákony, mezi které řadíme kompetenční zákon č. 2/1969 Sb., zákon o zřízení krajů č. 129/2000 Sb., zákon obcí č. 128/2000 Sb. Veřejný sektor je významným elementem národního hospodářství a k jeho efektivitě přispívá dovednost využití finančních zdrojů k určenému cíli, tedy k uspokojení potřeb a přání občanů. Za pomoci prognóz a plánů by měl dokázat naplnit své vytčené cíle, správně se rozhodovat při výběru veřejných projektů a být transparentní při zadávání veřejných zakázek (Nahodil, 2014).

5.1 Veřejný sektor

"Smyslem veřejného sektoru je poskytování veřejných služeb, zajišťování potřebných veřejných statků pro obyvatelstvo, efektivní využívání finančních prostředků z veřejných rozpočtů, zvyšování ekonomického růstu pomocí vzdělávání a zvyšování kvalifikace, vytvoření podmínek pro zkvalitnění lidského života a snaha o dosažení větší spravedlnosti v rozdělování prostředků" (Nahodil, 2014, s. 46).

Veřejný sektor se vyznačuje společným vlastnictvím, rozhoduje se v něm veřejnou volbou a obecným kritériem rozhodování je veřejný zájem, kterým rozumíme takový zájem, který odpovídá potřebám společnosti. Pohled na obsah pojmu veřejný zájem může být u sociálně, liberálně či konzervativně orientovaných politiků značně odlišný. Zde je však velmi důležitá ekonomická analýza dopadů uvažovaných rozhodnutí, jejíž součástí je prozkoumání způsobů financování uvažovaných akcí. Jakékoli rozhodnutí o realizaci veřejné aktivity klade požadavky na financování ze soustavy veřejných rozpočtů a na použití omezených zdrojů (Maatyová, 2015).

Na rozdíl od soukromého sektoru není veřejný sektor založený na ziskovém principu, protože finance potřebné ke své činnosti získává z veřejných rozpočtů. Nejpálčivější úlohou je dosažení efektivnosti při vynakládání uvedených finančních zdrojů, jinak řečeno, aby se z dostupných společenských zdrojů podařilo získat maximální množství statků a maximální užitek (Peková, 2012).

Tabulka 7: Základní charakteristické rysy veřejného sektoru

Přístupy ke zkoumání veřejného sektoru	Výsledek výzkumného přístupu
Systémový	Podsystem smíšené ekonomiky
Správní	Spravován veřejnou správou, kterou tvoří podsystem státní správy a samosprávy
Institucionální	Dva základní druhy institucí - státní a samosprávné
Vlastnictví	Veřejné vlastnictví ve formě státního vlastnictví a vlastnictví samospráv
Kritérium rozhodování	Veřejný zájem.
Financování veřejných aktivit	Realizováno ze soustavy veřejných rozpočtů

Pramen: Maatyová, 2015

Veřejný sektor tvoří vlastní veřejná správa, která sektor řídí, podílí se na zajištění veřejných služeb a účastní se dalších aktivit ve veřejném zájmu, dále justice, policie, armáda, školství, věda a výzkum, sport, kultura a péče o památky, zdravotnictví, sociální služby, sociální bydlení, spoje, veřejná hromadná doprava, informační systémy, vodní hospodářství, ochrana životního prostředí, energetika (Nahodil, 2014).

"Veřejný sektor je objektivně důsledkem selhání trhu, makroekonomických nestabilit a dalších nepříznivých skutečností a událostí" (Buchta, 2016, s. 11). Základní příčinou rozvoje veřejných financí a veřejného sektoru jsou nedokonalosti tržního systému při zabezpečování efektivní a spravedlivé alokace vzácných zdrojů a statků. Rozdělování důchodů a bohatství na základě tržního mechanismu je mnohdy nespravedlivé a vede k sociální nerovnosti. K řešení alokačních problémů slouží různé ekonomické systémy, které se odlišují alokačními mechanismy. V minulosti rozhodovaly zvyky a tradice konkrétní země. Společné působení tržních sil a vládních intervencí ve smíšené ekonomice má i druhou stránku, kterou je možnost vládního selhání v důsledku nesprávných rozhodnutí (Buchta, 2016).

5.2 Veřejné finance

Veřejné finance představují finanční operace a vztahy, zabezpečující nezbytné peněžní prostředky pro efektivní produkci a distribuci veřejných statků, financování transferových (především sociálních) plateb, a ovlivňují rozhodování ekonomických

subjektů. Uvedené vztahy vznikají ve sféře ekonomického systému mezi institucemi veřejné správy, kde kompetence a odpovědnost správních orgánů a institucí jsou vymezeny právními normami, a ostatními subjekty, mezi něž řadíme firmy, domácnosti, neziskové organizace (Buchta, 2016).

Definovat předmět veřejných financí je vzhledem k dichotomii veřejných financí a veřejného sektoru poměrně složité. Veřejné finanční prostředky financují veřejný sektor, který reprezentuje část ekonomického systému, a veřejný sektor stanovuje způsoby využití finanční prostředků. Za předmět veřejných financí tak můžeme považovat zkoumání problémů souvisejících s financováním veřejného sektoru. Veřejné finance určují objem, strukturu a fungování veřejného sektoru natolik, že mohou splývat s teorií veřejné ekonomie (Buchta, 2016).

Pojem veřejné finance používáme ve dvojitým významu. Za prvé jimi označujeme praktické aktivity související s financováním veřejného sektoru, zejména s příjmy do veřejných rozpočtů, výdaji, sestavováním a spravováním veřejného rozpočtu, a za druhé je označujeme jako objekty vědeckého zkoumání (Maatyová, 2015).

5.2.1 Veřejné finance jako vědní disciplína

Každé vědní disciplíně náleží patřičné místo v systému věd a z toho hlediska veřejné finance jako vědní disciplína patří do systému ekonomických věd a věd o společnosti. Představují tak sub-disciplínu ekonomické teorie, která se zabývá finančním hospodařením vlád a veřejného sektoru a analýzou toků finančních prostředků v rozpočtové soustavě. K tomuto účelu používá svoje pojmy, ke kterým v oblasti veřejných financí řadíme pojmy daně, veřejné výdaje, veřejný rozpočet.

Veřejné finance se metodologicky opírají o ekonomické teorie, jinak řečeno ekonomická teorie dává návod, jak zkoumat problémy veřejných financí. Stejně tak jako jiné společenské vědy, jsou i ekonomické vědy pluralistické, nepředstavují homogenní teorii, ale naopak navrhuji různé způsoby řešení problému. Jinak bude řešit problém keynesiánsky orientovaná ekonomie, která spatřuje řešení v určující roli státu a v dluhovém financování formou veřejných investic, a jinak liberalisticky orientovaná ekonomie, která je keynesiánským protipólem, a odkazuje se na axiom, že ekonomika je systém, který na základě "neviditelné ruky trhu" spontánně tenduje ke stabilitě. Zcela odlišné řešení vidí monetaristicky orientovaná ekonomie, která za hlavní instrument

pokládá peněžní nástroje, jmenovitě politiku centrální banky ovlivňující množství peněz v ekonomice (Maatyová, 2015).

5.2.2 Veřejné finance jako praxe

Veřejné finance zkoumají problematiku vztahující se ke společenským problémům, ale nezkoumají je jako celek, ale pouze jejich část - ekonomické problémy a jmenovitě problém, který se týká otázek veřejného financování. Vnímáme ho jako spor mezi liberalisty a socialisty, kdy liberalisté preferují nerozsáhlé veřejné finance (nízké zdanění, nízké výdaje), naopak socialisté zastávají opačný názor. To vše má dopady na veřejné finance a na činnosti aktérů veřejných politik a veřejných financí. Aktéry ve veřejném sektoru můžeme nazvat jednotlivé subjekty, jejichž rozhodnutí a činnosti mají dopad na realizaci veřejných politik a na jejich financování. Označujeme tak jednotlivce (ministři, hejtmani krajů, starostové obcí) a kolektivní aktéry (parlament, vláda, zastupitelstva krajů a obcí), kterým příslušné právní předpisy daly pravomoci k výkonu určité činnosti. Klíčovou roli z hlediska veřejných financí má Ministerstvo financí, které je odpovědné za realizaci rozpočtové politiky (Peková, 2012).

5.2.3 Veřejné výdaje

Veřejné výdaje mohou mít různé efekty, které nazýváme efekty veřejných výdajů a označujeme jimi mikroekonomické dopady (substituční, důchodový efekt) a makroekonomické dopady, které zkoumá především fiskální politika. Fiskální (rozpočtová) politika je nástrojem hospodářské politiky v rukou vlády a zabývá se utvářením jak příjmové stránky rozpočtu, tak výdajovou stránkou. Dle Nahodila (2014) je efektivita veřejných výdajů nezbytnou dispozicí ekonomického rozvoje a měla by být posuzována jak ve vztahu k rozpočtovým cílům, tak i k daňovému zatížení. Pro efektivnost jsou důležité tři složky, mezi které řadíme (1) hospodárnost, za kterou považujeme aplikaci nejlevnějších nákladů, (2) účelnost, jinak řečeno reálnost zajištění záměru a (3) účinnost, kterou rozumíme volbu vhodného projektu. Při procesu financování sociální činnosti rozdělujeme náklady jednak na správu potřebnou k činnosti (mzdy) a dále na náklady na činnost (služby a dávky).

Dynamiku veřejných výdajů ovlivňují různé faktory, ke kterým řadíme demografické, technologické, sociální, politické, demonstrační a ekonomické. Demografický faktor souvisí s růstem populace a stárnutím obyvatelstva, technologický faktor je spjat s finančními nároky na nové technologie a techniky. Sociální faktor je spojený s růstem

kvality života a s vysokým stupněm solidarity, politický faktor s volebním cyklem. Demonstrační faktor zvyšuje růst veřejných výdajů tím, že obyvatelé určitého regionu či země se dožadují obdobných veřejných statků a služeb jako v jiném regionu či zemi. Mezi ekonomické faktory řadíme inflaci, růst nákladů na kvalitnější služby a měkká rozpočtová omezení, kdy rozhodování není determinováno penězi (Peková, 2012).

Ukazatele růstu veřejných výdajů klasifikujeme do dvou typů. Prvním ukazatelem je absolutní výše veřejných výdajů, který poskytuje informaci o tom, v jaké konkrétní výši byly vynaloženy veřejné výdaje v peněžních jednotkách. Nepodává však sdělení, která by zprostředkovala komparaci s jinými zeměmi. Za účelem mezinárodního srovnání je proto využíván relativní ukazatel veřejných výdajů, který umožňuje porovnávat jednotlivé země z hlediska různých druhů ukazatelů. Nejčastěji se výše veřejných výdajů posuzuje v relaci k hrubému národnímu produktu (HDP je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky), kdy výše těchto výdajů vypovídá o způsobu, jakým vláda dané země přerozděluje HDP (Nahodil, 2014).

Tabulka 8: Ukazatele veřejných výdajů

Typ ukazatele	Druh ukazatele
Absolutní výše veřejných výdajů	Výše výdajů v peněžních jednotkách
Relativní výše veřejných výdajů	Veřejné výdaje / HDP (v %)
	Veřejné výdaje na 1 obyvatele
	Elasticita veřejných výdajů
	Marginální sklon veřejných výdajů

Pramen: Nahodil, 2014

5.2.4 Veřejné příjmy

Zdrojem krytí veřejných výdajů jsou veřejné příjmy. Mají významnější vliv na utváření rozpočtové soustavy z toho důvodu, že pokud chceme dosáhnout vyrovnaného hospodaření, omezuje nás právě výše veřejných příjmů. V takovémto případě hovoříme o veřejných příjmech jako o rozpočtovém omezení. Jedná se o příjmy plynoucí do veřejných rozpočtů, mezi které řadíme státní rozpočet, rozpočty krajů a obcí,

parafiskální fondy i rozpočty zdravotních pojišťoven. Největší objem tvoří příjmy daňového charakteru a povinné sociální pojištění (Hamerníková, 2010).

Velký vliv z hlediska přerozdělovacího efektu má rozpočtové určení daní, jinak řečeno definování výlučných a sdílených daní, které podle rozpočtového určení daní plynou do příslušných veřejných rozpočtů na úrovni státu i jednotlivých úrovních nebo subjektů územní samosprávy a dochází k přerozdělování mezi územními celky uvnitř státu. Tento systém, na jehož základě jsou daně alokovány mezi jednotlivé úrovně veřejných rozpočtů, tj. stát, obce a kraje je stanoven zákonem č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní (Ministerstvo, 2018).

6 Rozpočtová soustava a rozpočtový proces

Existence rozpočtové soustavy je integrálním aspektem působení státu v ekonomice. Hospodaření veřejné správy, fungování každé vládní úrovně závisí na finančních prostředcích, které mají k dispozici. K zajištění úkolů a aktivit jednotlivých vládních úrovní slouží příslušné veřejné rozpočty a rozpočty různých úrovní vytváří soustavu veřejných rozpočtů. Veřejný rozpočet, bez ohledu na jakém stupni se sestavuje, prezentuje peněžní fond, bilanci, finanční plán a nástroj veřejné politiky. Vedle veřejných rozpočtů se využívají i mimorozpočtové peněžní fondy, které dohromady představují rozpočtovou soustavu. Do rozpočtové soustavy v širším pojetí tak můžeme zahrnout peněžní fondy, rozpočtové vztahy uvnitř soustavy a orgány a instituce, které zabezpečují tvorbu, rozdělování, užití veřejných rozpočtů a fondů, jejich kontrolu a plnění (Ministerstvo, 2018).

Rozpočtová soustava je určována politickým a územním uspořádáním státu. Záleží na tom, zda je stát unitární či federální, na organizaci územní samosprávy, na velikosti veřejného sektoru, stejně tak jako na výhledovém vývoji fiskálních vztahů. Rozpočtová soustava je posuzována z různých hledisek, jako je institucionální, finanční, právní apod. Dominuje institucionální koncepce, která se promítá i do interní klasifikace rozpočtů, kupříkladu kapitoly ve státním rozpočtu (Buchta, 2016).

Prostřednictvím rozpočtové soustavy dochází k realizaci všech tří primárních funkcí veřejných financí, a to alokační, redistribuční a stabilizační. Představuje systém veřejných příjmů a výdajů, respektive regulatorních instrumentů nezbytných k jejich dosahování. Z institucionálního hlediska se jedná o systém relací mezi státem a ostatními subjekty (domácnosti, firmy). Prostřednictvím rozpočtové soustavy dochází k řešení mikroekonomických, makroekonomických a mimoekonomických příčin tržních selhání, kdy shromážděné veřejné prostředky jsou na základě společenského konsensu, vyjádřeného legislativním procesem o exekutivním rozhodování kompetentních orgánů a institucí, alokovány za účelem zabezpečování veřejných služeb, jednostranných plateb determinovaným subjektům s cílem měnit jejich ekonomickou pozici, v první řadě ze sociálních důvodů, a opatření směřujících k ovlivňování základních ukazatelů národního hospodářství (Maatyová, 2015).

Smyslem rozpočtové metody hospodaření je tvorba plánu budoucích výdajů a zároveň obstarání dostatečného krytí v podobě příjmů. Neliší se tak od ostatních ekonomických

subjektů (domácnosti, firmy) principiálně, ale diferencuje se svým legislativním ukotvením a dalšími specifiky, které vycházejí z autoritativního postavení státu vůči ostatním subjektům (Maatyová, 2015).

Rozpočtová soustava v České republice je legislativně ukotvena zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů. Uvedený zákon upravuje tvorbu státního rozpočtu jako základního nástroje hospodaření veřejného sektoru, určuje pravidla pro hospodaření se státními finančními aktivy a pasivy a zakotvuje podmínky hospodaření jednotlivých složek veřejného sektoru (organizační složky státu, příspěvkové organizace, státní fondy). Rozpočtový rok je shodný s rokem kalendářním (Ministerstvo, 2018).

Státní rozpočet představuje pouze jednu část systému veřejných financí, ale protože je nositelem vládní politiky a ostatní části systému veřejných financí jsou na něj silně fixovány, považujeme jeho roli za klíčovou a je označujeme jej za hlavní nástroj pro hospodaření veřejného sektoru. Prostřednictvím státního rozpočtu vláda realizuje hospodářskou politiku a uskutečňuje své programové priority. Státní rozpočet představuje plán finančního hospodaření státu na daný rozpočtový rok, kterým se zajišťuje plnění ekonomických, sociálních a politických funkcí státu (Ministerstvo, 2018).

6.1 Daňová politika, daňový systém, daňová soustava

Vznik daní souvisí se vznikem států a neodmyslitelně k němu náležejí. Původně měly naturální podobu, nevybíraly se pravidelně a převládaly daně majetkové. Daňové příjmy tvoří nejpodstatnější složku veřejných příjmů a členíme je z několika hledisek, nejčastěji na daně přímé a nepřímé. Mezi nejvýznamnější konstrukční prvky přímých daní patří odpočty od základu daně, sazba daně či slevy na dani. U daně z přidané hodnoty je konstrukce daně odlišná, setkáváme se zde s nárokem na odpočet, nadměrným odpočtem či přenesením daňové povinnosti. Pro daně je charakteristické, že jsou zákonné, povinné, nenávratné, neekvivalentní, neúčelové a zpravidla pravidelné platby do státního rozpočtu (Nahodil, 2014).

Daňovou soustavou rozumíme soubor daní vybíraných v určitém státě v určitém čase, modifikované v daňových zákonech. Podle českého prvorepublikového politika a ekonoma Karla Engliše (1880 - 1961) je konkrétní daňová soustava výslednicí politických sil různých skupin ideových a zájmových. Česká daňová soustava je tvořena

daní z přidané hodnoty, spotřebními daněmi, energetickými daněmi, daněmi z příjmů, daní silniční a majetkovými daněmi (Peková, 2012).

Daňový systém představuje oproti daňové soustavě širší koncept. Jedná se o soustavu daní, právně, organizačně a technicky konstituovaný systém institucí, které zabezpečují správu daní (vyměňování, vymáhání, kontrolu) a systém nástrojů a metod, které tyto instituce uplatňují ve vztahu k daňovým subjektům. Daňový systém se formuje působením ekonomických, politických, sociálních i historických vlivů. Daňový systém České republiky zahrnuje zdanění příjmů, spotřeby i majetku a ve svých hlavních znacích je analogický systémům většiny vyspělých zemí, zejména evropských. Pro hodnocení daňových systémů se používají dva základní druhy ukazatelů, a to makroindikátory (např. daňová kvóta) a mikroindikátory (např. průměrné daňové sazby). Daňová teorie mimo jiné zkoumá mikroekonomické důsledky zdanění. Pro ekonomické dopady daní je důležité rozumět možným přesunům daní i neefektivnostem, které může zavedení daní přinést (Peková, 2012).

Z výše uvedeného lze konstatovat, že hlavním subjektem financování sociální politiky je stát, který k tomuto účelu nejčastěji používá institut daní. Dalším subjektem financování jsou obce, regiony, samosprávy, které využívají prostředky ze státního rozpočtu, dále z poplatků, které mohou vybírat obce od svých obyvatel, a z darů. Mezi významné subjekty financování sociální politiky řadíme také zaměstnavatele, kteří povinně přispívají zaměstnancům na pojištění a hradí některé náklady na sociální ochranu nařízenou státem. Zaměstnavatelé také mohou finančně motivovat zaměstnance tím, že jim přispívají na zdravotní péči, podporují zájmové aktivity, umožňují zdokonalovat pracovní prostředí a rozvoj pracovních sil. Sociální politiku zaměstnavatelé též ovlivňují mírou péče o zaměstnance, ke které používají nepřímé formy odměňování, mezi které řadíme různé výhody, slevy, požitky jako je úhrada stravy, dopravy do zaměstnání, příspěvky na dovolenou, stanovení pružné pracovní doby, dny volna navíc apod. Podniková sociální politika tak splňuje funkci preventivní, ke které řadíme ochranu před úrazy a nemocemi, funkci stimulační ve formě regenerace zaměstnanců a zajištění na stáří a funkci charitativní v podobě podpory matek s malými dětmi či pomocí specifickým skupinám obyvatel. V neposlední řadě je subjektem financování sociální politiky také občan přispívající na povinnou solidaritu s jinými občany (tzv. redistribuce v sociálním prostoru) a zároveň si přispívá na vlastní budoucí

sociální zabezpečení (tzv. redistribuce v čase). Každý občan zároveň může dobrovolně přispívat na sociální účely sponzorstvím (Nahodil, 2014).

7 Sociální politika a Evropská unie

Sociální politika se řadí k nejstarším oblastem spolupráce mezi členskými státy a její počátky lze datovat od 60. let 20. století. Spolu s problematikou zaměstnanosti byla definována jako jedna z priorit Společenství. Od původně skromné pozice v zakládacích smlouvách se v rámci jejich revizí počínaje Jednotným evropským aktem (1986) a konče Lisabonskou smlouvou (2009) sociální politika dostala do popředí. To potvrzují vymezené základní cíle Unie, které si kladou za úkol snahu o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství, směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku, boj proti sociální exkluzi a diskriminaci, podporu sociální spravedlnosti a ochrany, genderové rovnosti, mezigenerační solidaritě a hospodářské, sociální a územní soudržnosti a solidaritě mezi členskými státy (Euroskop, 2019).

Evropa vykazuje v celosvětovém srovnání nejvyšší sociální standardy a vysokou kvalitu života. Nicméně i Evropané musí čelit mnoha apelům a přijmout fakt, že sociální realitu dnešní Evropy určují mimo jiné trendy jako stárnoucí populace a nízká porodnost. V roce 2030 budou Evropané průměrně nejstarší na světě a udržitelnost důchodového systému bude s klesající porodností ohrožena. Zároveň probíhají podstatné změny pracovního života a jeho organizace. Nové obchodní modely jako je ekonomika sdílení přináší nové typy pracovních smluv a mění standardy sociálního zajištění (Evropský, 2019).

EU má v sociální oblasti pouze omezené kompetence. Odpovědnost za politiky zaměstnanosti a sociální politiky spočívá převážně na členských státech a jejich vládách. Regionální vlády, a nikoli EU, rozhoduje o mzdové regulaci, včetně minimální mzdy, o úlohách kolektivního vyjednávání, o důchodových systémech, věku odchodu do důchodu či dávkách v nezaměstnanosti. Sociální rozměr EU se v průběhu evropského integračního procesu postupně rozvíjel a s tím vzniklo několik nástrojů v sociálním sektoru. Jedná se o zákony, finanční prostředky nebo opatření EU, které slouží ke koordinaci a monitorování národních politik. EU rovněž podporuje členské státy, aby sdílely osvědčené postupy v oblastech jako je sociální začleňování, boj s chudobou a důchodové systémy (Evropský, 2019).

Komise Evropského společenství definuje sociální politiku jako soubor postupů v sociálním prostředí, včetně politiky trhu práce. Rozsah, objem a šíře sociální ochrany

dosažené v zemích EU je považována za reálný model uplatnitelný na celém světě. Sociální politika EU je součástí prvního pilíře EU. Členské země Unie se vyvíjí v různých historických kontextech, se silně institucionalizovanými sociálními strukturami a odlišnostmi mezi státy, což brání v dosažení uniformity systémů sociálního zabezpečení. Severské země kladou důraz na vysokou odpovědnost státu vůči občanům, naproti tomu Velká Británie, která již odhlasovala svůj odchod z EU, byla zastáncem liberálního modelu, založeného na osobní odpovědnosti. Ambicemi EU není sjednocovat tyto rozdílné systémy, ale spíše podporovat cíle, jichž chtějí dosáhnout: vyšší zaměstnanost, rovnější postavení mužů a žen na trhu práce, podpora vzdělávání, rozvoj kvalifikace pracovníků apod. Pro tyto účely byl vytvořen Evropský sociální fond, z něhož mohou členské státy čerpat finanční prostředky na financování svých programů v sociální oblasti (Janíček, 2002).

Politika Evropské unie – „Tři pilíře“		
I. Evropská společenství	II. Společná zahraniční a bezpečnostní politika	III. Policejní a justiční spolupráce
<ul style="list-style-type: none"> • Společná zemědělská politika • Hospodářská a měnová unie • Celní unie a Společný trh • Společná obchodní politika • Regionální a strukturální politika • Dopravní politika • Sociální politika • Schengenský prostor • Občanství EU • Vědecko-výzkumná politika • Politika hospodářské soutěže • Ekologická politika • Politika ochrany spotřebitele • Vzdělání a kultura • Společná rybolovná politika • Azylová a přistěhovalecká politika 	<p>Zahraněční politika:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spolupráce v zahraniční politice • Dodržování míru • Volební pozorovatelé • Lidská práva • Demokracie • Rozvojová pomoc <p>Bezpečnostní politika:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evropská bezpečnostní politika • Evropské síly rychlé reakce • Odzbrojování 	<ul style="list-style-type: none"> • Pašování drog a obchod se zbraněmi • Obchod s lidmi • Terorismus • Zločiny proti dětem • Organizovaný zločin • Korupce

Obrázek 1: Tři pilíře Evropské unie

Pramen: Euroskop, 2018

Systémy sociálního zabezpečení členských zemí EU jsou postaveny před řadu závažných a velmi důležitých společenských problémů. Jedním z nejpálčivějších problémů je nezbytnost velice rychle se přizpůsobit dynamicky se měnícímu světu práce

a pracovních sil, adaptovat se na zcela nové struktury rodiny a v neposlední řadě se také přizpůsobit mnohdy dramatickým demografickým změnám v následujících desetiletích (Brdek, 1998). Tyto trendy probíhají ve spojitosti s narůstající globalizací a stále rychlejším technickým pokrokem. Následkem je rychlý nástup strukturálních změn ekonomiky, což vystavilo podniky i zaměstnance většímu tlaku na přizpůsobení se jejich chodu měnícím se tržním podmínkám a novým metodám práce a snížilo tak schopnost vlády uplatňovat důsledně hospodářskou politiku země a řídit hospodářský rozvoj. Zároveň tyto trendy zvýšily význam zabezpečení finanční stability, a to přispělo i k omezení určitého rozsahu vládních výpůjček a poměrně značnému snížení růstu veřejných výdajů. Výše popsaná situace koncentrovala pozornost politiky jednotlivých států na oblast sociální ochrany, která vždy představuje významnou složku celkových výdajů státního rozpočtu (Brdek, 2002).

7.1 Rozpočet Evropské unie

Rozpočet EU slouží k financování politik EU a k finančnímu zajištění fungování Unie jako takové. Unijní aktivity zasahují do oblasti fungování vnitřního trhu, zemědělství, hospodářské a sociální soudržnosti, nazývané též regionální a strukturální politika, dopravy, životního prostředí, kultury, vzdělávání, výzkumu a technologie rozvoje. Další významné oblasti unijního zájmu tvoří sociální a měnová politika, zahraniční a bezpečnostní politiky nebo koordinace spolupráce policejních a justičních orgánů. Rozpočet EU představuje hlavní nástroj pro financování politik Unie a stejně jako státní rozpočty slouží k financování veřejných výdajů. Unijní rozpočet je financován tzv. vlastními zdroji, které jsou tvořeny tradičními vlastními zdroji (cla uvalená na dovozy do EU ze třetích zemí a dávky stanovené v rámci společné organizace trhu s cukrem), zdrojem založeným na dani z přidané hodnoty (DPH) a zdrojem založeným na hrubém národním důchodu (HND je celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořená za dané období občany daného státu jak na území tohoto státu, tak v cizině), který tvoří největší příjmovou položku pokrývající cca 70 - 74 % příjmů (Euroskop, 2019).

Charakter příjmů a výdajů rozpočtu EU se značně odlišuje od struktury rozpočtů členských států Unie a připomíná spíše určitou formu široce zaměřeného fondu. Rozpočtové příjmy mají převážně příspěvkový charakter a instituce EU nevládnou pravomocemi autonomně rozhodovat o jejich výši a struktuře. Shodně tak ani výdaje nekopírují tradiční skladbu národních rozpočtů a hlavní kategorií povinných výdajů tvoří výdaje na společnou zemědělskou politiku. EU svojí činností i financováním

převážně jen doplňuje aktivity členských států a rozpočtová náročnost je pak menší, než kdyby byly všechny politiky delegovány výhradně na nadnárodní úroveň (König, 2009).

Akce a projekty financované z rozpočtu EU odrážejí priority, které si EU v daném časovém horizontu stanoví. Ty jsou seskupeny do šesti širších kategorií výdajů (tzv. okruhy) a třiceti jedné oblasti politik. Z rozpočtu EU jsou financovány akce a projekty v oblastech politiky, ve kterých se země EU dohodly na společném postupu na úrovni Unie, který může vést k lepším výsledkům a nižším nákladům. Existují však jiné politiky, u kterých se země EU rozhodly, že nebudou postupovat na úrovni Unie. Jedná se například o vnitrostátní systémy sociálního zabezpečení, důchody, zdravotnictví nebo vzdělávání, které jsou všechny hrazeny ze státních financí nebo z prostředků regionů či místních samospráv. Podle zásady subsidiarity jedná Unie výhradně v případě, kdy cílů zamýšlené činnosti nelze dosáhnout uspokojivě členskými státy na centrální nebo regionální úrovni a z důvodu jejího rozsahu či účinků jich může být lépe dosaženo na úrovni Unie (The investment, 2017).

Z rozpočtu EU mají prospěch všechny členské státy, ale méně prosperující členské státy dostávají proporcionálně více než státy bohatší v důsledku solidarity, která je základem programů EU, a rovněž v souvislosti s politikou soudržnosti (König, 2009).

7.2 Evropská unie a Česká republika

ČR se od svého vstupu do EU v květnu 2004 jako člen podílí na financování rozpočtu EU a zároveň je i příjemcem přerozdělovaných finančních prostředků. Zejména příjmy z fondů politiky soudržnosti, společné zemědělské politiky, unijních programů, fondů azylové a migrační politiky umožňují v ČR financovat projekty v oblasti budování infrastruktury, ochrany životního prostředí, výzkumu, vzdělávání, zaměstnanosti a dalších aktuálních společenských témat, které by se jinak nemohly kvůli omezeným národním veřejným zdrojům realizovat, nebo by jejich rozsah byl zúžený (Valenta, 2013).

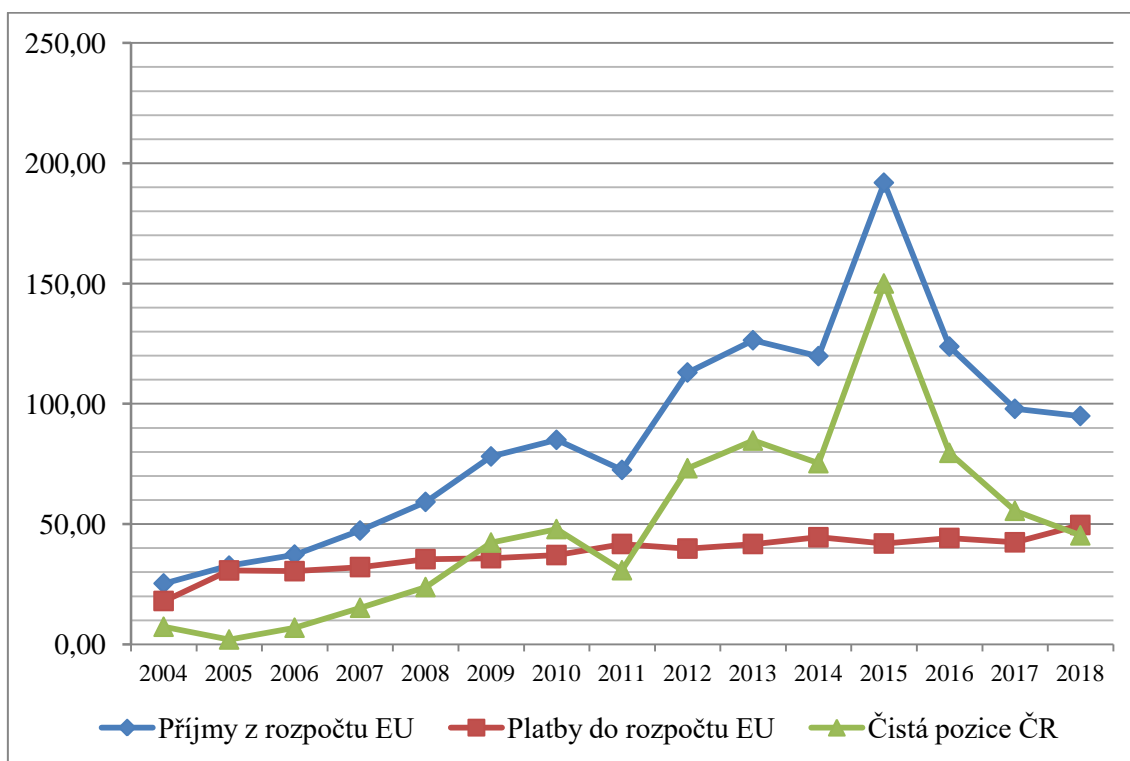
ČR je od svého vstupu do EU čistým příjemcem, tzn., že získává ze společného rozpočtu EU více prostředků, než do něj odvádí. Tzv. čistá pozice ČR ve vztahu k rozpočtu EU je tak kladná. Dle zdrojů Ministerstva financí ČR od svého vstupu do EU v roce 2004 do 31. 12. 2018 odvedla 565,3 mld. Kč a získala 1.305,1 mld. Kč, kladné saldo ČR je k 31. 12. 2018 ve výši 739,8 mld. Kč (Ministerstvo, 2018).

Tabulka 9: Vývoj příjmů z rozpočtů a odvodů do rozpočtů EU v letech 2004 – 2018 (v mld. Kč)

Rok	Příjmy z rozpočtu EU	Platby do rozpočtu EU	Čistá pozice ČR
2004	25,30	18,00	7,30
2005	32,70	30,70	2,00
2006	37,30	30,40	6,90
2007	47,30	32,10	15,20
2008	59,20	35,40	23,80
2009	78,10	35,80	42,30
2010	85,00	37,10	47,90
2011	72,50	41,70	30,80
2012	113,00	39,80	73,20
2013	126,40	41,70	84,70
2014	119,80	44,50	75,30
2015	191,90	41,90	150,00
2016	123,80	44,20	79,60
2017	97,90	42,40	55,50
2018	94,90	49,60	45,30
CELKEM	1 305,10	565,30	739,80

Pramen: MF, 2018

Graf 4: Vývoj příjmů z rozpočtů a odvodů do rozpočtů EU v letech 2004 – 2018 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2018

8 Čtvrtá průmyslová revoluce

Nástup Průmyslu 4.0, jak se čtvrtá průmyslová revoluce označuje v německém prostředí (Industrie 4.0), kde je velmi diskutovaným tématem, s nejvyšší pravděpodobností zcela změni naši společnost. V České republice se Průmysl 4.0 stal aktuální až v roce 2015. Jako první se touto problematikou začala zabývat Česko-německá obchodní komora, která právě rok 2015 vyhlásila rokem Průmyslu 4.0. Jeho vize reflektují obecný trend změny současné společnosti na společnost znalostí, informatizace a kybernetizace většiny procesů v oblasti výroby, služeb i fungování státu. To vše sebou přinese dopad na celkový trh práce včetně požadovaných kvalifikací, přičemž nelze opomenout ani sociální aspekty zmíněných dopadů. Organizace práce bude postavena na nových principech, dojde ke změně role zaměstnance, ke změnám struktury i pracovní náplně většiny profesí, budou požadovány zcela nové dovednosti. V souvislosti s tím dojde ke změnám nastavení politiky trhu práce, vzdělávání a sociální politiky směrem k uskutečnění potřebných změn plynule a při akceptovatelných sociálně-ekonomických podmínkách. Předpokladem k dosažení tohoto cíle je tvorba včasných a hodnověrných informací prostřednictvím systému monitoringu a prognózy vývoje na trhu práce včetně kvalifikačních požadavků se zřetelem na pravděpodobnost a rychlost postupu automatizace a kybernetizace a jejich dopadu na zaměstnanost v jednotlivých sektorech, profesích a regionech. Tyto informace budou využívány k dedukování a akceptování nezbytných změn ve skladbě a způsobech výuky, ve službách zaměstnanosti, legislativním i daňovém systému a v systému sociálního zabezpečení (Národní, 2017).

8.1 Průmysl 4.0 a pracovní trh

Pracovní trh se zřejmě kvůli další mechanizaci a prudké robotizaci a kybernetizaci výrazně promění a je nezbytné se na jejich dopady připravit. Dnešní školáci jednou budou pracovat v profesích, které dnes ještě ani neznáme. Už nyní je jistá naprostá nutnost změny vzdělávání, zejména v technických oborech. V oblasti průmyslu se bez informatiky v budoucnu už nikdo neobejde. Klíčové bude také vzdělávat mladé lidi ke kreativě, neboť rutinní úkoly zvládnou počítače, ale u těch kreativních bude mít člověk navrch déle. Rozhodující schopností pro uplatnění na trhu práce bude schopnost celoživotního vzdělávání, kdy se vzhledem k neustálým změnám a vylepšování technologií, člověk nevystačí po celý život se stejnými dovednostmi. Zásadní bude neustálé vzdělávání a kontinuální doplňování či upravování kvalifikace (Národní, 2017).

Kromě vlivu robotizace a kybernetizace je nutno vzít v úvahu také vlivy, které usměrňují nabídku či dostupnost pracovní síly z hlediska počtu i požadovaných úrovní a oborového zaměření kvalifikace. Stárnutí populace ovlivní rozsah i strukturu pracovní síly v následujících letech poměrně výrazně. To podstatným způsobem sníží její dostupnost a technologický pokrok bude představovat významnou možnost náhrady chybějící pracovní síly. Zvyšování průměrného věku pracovní síly je spojeno se snižujícími se fyzickými schopnostmi pracovníků a nutností přizpůsobovat pracovní prostředí tomuto faktu. I v tomto případě sehrává technologický pokrok významnou roli a umožňuje nám ho chápat nejen jako faktor vytěsňující lidi z trhu práce, ale i jako faktor, který kompenzuje snižující se dostupnost pracovní síly z důvodu nepříznivého demografického vývoje (Ministerstvo, 2019).

Robotizace již dnes nahrazuje zejména ty profese, které mají rutinní charakter a které jsou spojeny především s nízkými kvalifikačními nároky. Z hlediska možného zavádění kyberneticko-robotických systémů jsou technikou nejméně nahraditelné ty profesní činnosti, které vyžadují vysoké kvalifikace, tvůrčí invenci a empatii a také činnosti, spojené s přímým stykem s druhým člověkem a tam, kde je stroj nebo virtuální zařízení percipováno jako neadekvátní náhrada. Uvolněné pracovní síly v důsledku robotizace a kybernetizace ekonomiky proto mohou být nasměrovány do sociálních a osobních služeb, po nichž bude prokazatelně rostoucí poptávka, a to jak služeb hrazených z veřejných, tak ze soukromých zdrojů. Z výsledků demografické projekce ČSÚ lze vyčíst, že v roce 2030 bude počet osob starších než 80 let 289 tisíc, což je více než dvojnásobek počtu v roce 2013. Stoupne zřejmě i poptávka po službách zaměřených na malé děti či handicapované občany, po personálních službách, službách spojených s volnočasovými aktivitami, ale i s osobnostním rozvojem a vzděláváním. Saturace těmito službami je v naší zemi výrazně pod úrovní vyspělých států. Podíl zaměstnaných např. v kulturních, rekreačních a sportovních činnostech je zhruba o čtvrtinu nižší než ve vyspělých zemích EU, ve zdravotnictví a sociálních službách dokonce o dvě pětiny (Národní, 2017).

Nicméně můžeme s největší pravděpodobností konstatovat, že navzdory tomu, že robotizace a kybernetizace bude mít významný dopad na úspory pracovních míst, bude rozložena v čase. Přestože vývoj robotů jde rychle kupředu, v České republice nelze očekávat v několika nejbližších letech jejich masové rozšíření. Jedním z faktorů je

i mzdová hladina, která je u nás v porovnání s vyspělými zeměmi stále relativně nízká (Národní, 2017).

8.2 Problematika nového nastavení politik

Na procesy uvolňování pracovní síly v důsledku zavádění automatizace a informačních a komunikačních technologií by měla reagovat politika zaměstnanosti ve dvou směrech. Jednak bude třeba podporovat poptávku po pracovní síle a tvorbu nových pracovních příležitostí mimo jiné i tím, že se budou snižovat celkové náklady na pracovní sílu. Cestou řešení snižování nákladů na pracovní sílu je zmenšení daňového klínu, kdy jde o snižování zdanění mezd a snižování parařiskálu, tj. odvodů na sociální a další pojištění. S ohledem na rostoucí výdaje státního rozpočtu na fungování penzijního systému, zdravotnictví, školství atd. bude tento úkol vyžadovat nové nastavení politik a jejich vzájemné provázání s fiskální politikou, která bude muset nacházet nové zdroje fiskálních příjmů, aby byl pokryt výpadek v důsledku snížení daňového klínu (např. zdanění spotřeby, nemovitostí, zdanění finančních transakcí, snížení daňových úniků apod.). Dále bude nezbytné, aby politika zaměstnanosti v daleko intenzivnější míře podporovala flexibilní vyhledání nového pracovního uplatnění, zajišťovala rekvalifikace a průběžný rozvoj lidského kapitálu a vytvořila pružné prostředí na trhu práce. Na stát budou kladeny zvyšující se požadavky na doplnění pracovních míst místy společensky účelnými, která nabídnou zejména první pracovní příležitost osobám nově vstupujícím na trh práce (Národní, 2017).

Některé studie upozorňují rovněž na to, že automatizace a robotizace, vedoucí k náhradě pracovních sil, se projevuje ve snižování podílu mezd na HDP, zatímco růst kapitálových zisků je rychlejší než HDP. Vedle toho lze na datech posledních několika dekád pozorovat rychlejší pokles mezd před poklesem sociálních dávek, jejichž podíl se na celkových příjmech domácností zvyšuje. Tyto trendy a jejich dopady je třeba do hloubky analyzovat, neboť jejich opomíjení by mohlo mít nejen nepříznivé sociální konotace, ale také vyvolat napětí ve veřejných financích a ve financování sociálních systémů. Současné systémy výběru daní vycházejí z předpokladu, že růst produkce je podmíněn nákupem většího objemu lidské práce. To přestává platit, proto je nutné přemýšlet, jak systém výběru daní změnit (Ministerstvo, 2019). Otázkou zůstává možnost zdanění robotů a institut vlastnictví robotů.

9 METODOLOGICKÁ ČÁST

9.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumné části mé diplomové práce je zmapovat vývoj příjmů a výdajů do státního rozpočtu v průběhu let 2008 až 2017 a posouzení, zda státní rozpočet, tak jak je dnes koncipován, je schopen pokrýt výdaje na sociální politiku i v roce 2050. Dále bych chtěla zjistit, jaký vliv může mít 4. průmyslová revoluce na českou ekonomiku jako celek, zejména na zaměstnanost.

Ke zjištění hlavního cíle jsem stanovila následující dílčí cíle:

1. krok: zjistit výši příjmů do státního rozpočtu za roky 2008 až 2017, na základě zkušeností a indicií odhadnout výši příjmů do státního rozpočtu v roce 2050.
2. krok: zjistit výši výdajů na financování sociální politiky ze státního rozpočtu za období let 2008 – 2017 a v této souvislosti uskutečnit odhad výdajů v roce 2050.
3. krok: zjistit výši výdajů na starobní důchody v letech 2008 až 2017. Odhad poměru práceschopného obyvatelstva versus neaktivního v roce 2050. Odhad výše vynaložených výdajů na financování sociální politiky s ohledem na předpoklad stárnutí populace v roce 2050.
4. krok: Do jaké míry může 4. průmyslová revoluce ovlivnit zaměstnanost, potažmo výdaje na politiku zaměstnanosti v horizontu roku 2050. Zdanění práce strojů?

9.2 Výzkumná strategie

Strategii výzkumu můžeme popsat jako specifickou koncepci řešení výzkumného úkolu, který obsahuje řadu teoretických, metodologických i organizačních aspektů. V současné době se hovoří o tzv. designu výzkumu. Ve společenských vědách tvoří kvantitativní, kvalitativní a smíšená strategie tři základní kategorie výzkumných strategií. Kvalitativní a kvantitativní strategie představují naprosto rozdílné designy zkoumání sociální reality a Hendl (2012) přímo hovoří o dvou základních výzkumných paradigmatech. V kvantitativním výzkumu se realita zachycuje pomocí proměnných, jejich hodnoty se zjišťují měřeními a primárním cílem je nalézt, jak jsou proměnné rozloženy, a zvláště jaké jsou mezi nimi vztahy a proč tomu tak je. Charakteristickým rysem kvantitativní strategie je kódování jednotlivých hledisek pohledu na skutečnost do číselné podoby, tzv. kvantifikace. Tato vlastnost se projevuje hlavně v použitých technikách sběru dat (Hendl, 2012). Kvantitativní výzkum můžeme charakterizovat jako testování hypotéz.

Staví na dedukci a za východisko má teorii, na jejímž základě vytvoří hypotézy o tom, jaké vztahy mezi proměnnými by měly existovat, nasbírání data a hypotézy potvrdí či vyvrátí. Odpovídá především na otázku: Kolik? (Štěch, 2014).

Hlavním cílem mého výzkumného šetření je zjištění vývoje financování sociální politiky v ČR a jeho možné dopady na stát jako celek i jednotlivce. Jedná se o měřitelné údaje a informace o nich získávám v kvantifikované podobě. Se zřetelem na téma, a především cíle své závěrečné práce, které se opírají o statistická data, jež jsou pak dále analyzována, jsem se rozhodla pro kvantitativní výzkum.

9.2.1 **Techniky sběru dat**

Výzkumný nástroj lze charakterizovat jako konkrétní nástroj sběru dat. K základním technikám sociologického výzkumu řadíme: pozorování, dotazník, anketu, rozhovor, studium dokumentů, obsahovou analýzu, sekundární analýzu, sociometrický test. Jako výzkumný nástroj jsem pro svoji závěrečnou práci zvolila sekundární analýzu, která představuje aplikaci analytické metody, zaměřené k určitému výzkumnému účelu na dokumenty, které byly původně zhotoveny pro jiný účel (Mareš, 2015). Za účelem sběru dat k této diplomové práci jsem tak využila již shromážděná statistická data MF a ČSÚ, která mají oficiální charakter a jsou veřejně přístupná. Jedná o data, která zachycují vývoj ekonomického stav našeho státu v letech 2008 - 2017. Sekundární analýzu ve své práci využiji nejen ke generalizaci, ale také k predikci vývoje hospodářského stavu naší země.

Mezi výhody sekundární analýzy patří větší rozsah zdrojů, které je možné využít, nízké náklady a nižší organizační náročnost v porovnání s tím, kdyby si data zjišťoval sám výzkumník, a nové možnosti výzkumu. Využívá se vždy pouze malá část informací, která se v datech skrývají. Zájem o tuto techniku stoupá s rozvojem archivů dat a databank a je posilován rozvojem výpočetní techniky (Štěch, 2014).

9.2.2 **Výzkumný soubor a charakteristika tohoto souboru**

Výzkumník by se měl při řešení problému opírat o spolehlivá data. Jedním ze zdrojů jsou statistická data. Z důvodu využití sekundární analýzy jako výzkumného nástroje, jsem se orientovala na již nasbíraná data z následujících veřejných zdrojů:

- oficiální statistiky, databanky statistických dat a úřední dokumenty - ČSÚ, Eurostat;
- všeobecné a odborné tiskoviny - Státní rozpočet v kostce, MF a GFŘ, výroční zprávy MF a GFŘ, Finanční listy;

- internet - webové stránky MF a GFŘ, FÚ pro Královéhradecký kraj, EU, MPSV, Ministerstva průmyslu, Ministerstva obchodu, ČSÚ, Eurostat.

Dále jsem ke svému výzkumu použila údaje z interních pracovních dokumentů finanční správy, neboť jsem její zaměstnankyní.

9.2.3 Operacionalizace

Pro dosažení co nejvyšší reliability výzkumu je třeba řádná operacionalizace hypotéz. Jedná se o závažný moment přechodu mezi hypotézou a výzkumem. Konstrukce výzkumných nástrojů v kvantitativním výzkumu spočívá v převedení teoretických pojmů na měřitelné ukazatele (indikátory). Indikátor je ukazatel, který nepřímo vypovídá o vlastnosti, kterou chceme pozorovat. Operacionalizace je nejdůležitější a nejnáročnější etapa výzkumné činnosti. Jedná se o proces přeměny zkoumaného problému z teoretické roviny do roviny empiricky uchopitelných konkrétních znaků (Reichel, 2009).

Sociální indikátory jsou znaky, které umožňují kvantitativně a exaktně porovnat celkový stav jedné společnosti se společností jinou. Problém operacionalizace hraje klíčovou roli proto, že spolurozhoduje o založení a zaměření výzkumu, určuje, co bude v datech obsaženo (Mareš 2015). Pro účely své závěrečné práce jsem jako indikátory zvolila celkové příjmy státního rozpočtu, daňové příjmy, příjmy z pojistného na sociální zabezpečení, celkové výdaje státního rozpočtu, výdaje státního rozpočtu na sociální politiku a politiku zaměstnanosti, výdaje na starobní důchody, věkovou strukturu obyvatelstva.

9.3 Organizace a průběh výzkumu

9.3.1 Organizace výzkumu

Empirický výzkum má usilovat o nejvyšší možnou kvalitu dat. Jelikož výsledky a závěry každé studie jsou tak dobré, jak dobrá jsou použitá data, na kterých je založena, kvalita dat má zaujímat první místo v úvahách o různých aspektech šetření (Punch, 2008). Svá data jsem získávala z relevantních zdrojů, veřejně dostupných a oficiálně vydávaných. V mém případě jsem mohla vycházet z podrobných daňových analýz, která se částečně shromažďují i na mém pracovišti. Do výkonu mé práce mimo jiné spadá evidence daňových inkas, především daní z příjmů (včetně daně ze závislé činnosti a srážkových daní) a DPH. Podílím se tak na výběru daní, které spolu s příjmy

z pojistného na sociální zabezpečení, představují nejvýznamnější příjmovou část státního rozpočtu.

9.3.2 Průběh výzkumu

Data pro svoji diplomovou práci jsem získávala z veřejně přístupných databází, které jsem následně mezi sebou ještě znovu porovnávala a tím kontrolovala. Výši příjmové a výdajové strany státního rozpočtu za roky 2008 – 2017, především výši příjmů a výdajů na sociální politiku, respektive jednotlivých oblastí sociální politiky jsem zpracovávala z databáze MF a GFŘ ve stavu k datu 31. 12. 2018. Současný a projektovaný demografický stav obyvatelstva jsem zjišťovala z databáze ČSÚ rovněž ve stavu k datu 31. 12. 2018.

9.3.3 Způsob analýzy získaných dat či údajů

Analýzu jsem pojala jako systematickou proceduru na sebe navazujících akcí, kdy prvním krokem byla definice hlavního a frakčních cílů mé diplomové práce. Následovalo uspořádání dat, zajištění jejich kvality a korektnosti a transformaci těchto dat do formy aplikovatelné pro následné statistické metody. Ověřené údaje jsem pak zobrazila do tabulek a grafů. Jedná se tak o deskriptivní pasáž analýzy dat, která má za cíl poskytnout k dispozici primární srozumitelné výsledky.

10 Analýza dat

10.1 Zjištění příjmů státního rozpočtu v letech 2008 - 2017

V tabulce č. 10 jsem seřadila údaje z databáze MF, kde jsem zobrazila příjmy finančních prostředků do státní pokladny v letech 2008 - 2017. Z dat uvedených v tabulce č. 10 vyplynulo, že nárůst příjmů státního rozpočtu v letech 2008 - 2017 činil 247,8 mld. Kč. Tyto údaje verifikovaly skutečnost, že od ekonomické krize v roce 2007, která se plně projevila v roce 2009, do roku 2012 příjmy do státního rozpočtu nedosahovaly hodnoty roku 2008. V roce 2009 byl pokles příjmů do státního rozpočtu zapříčiněn nejen důsledkem recese, která sebou přinesla nižší daňové výnosy, ale také se projevila některá protikrizová opatření jako je zavedení slevy na pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti pro zaměstnavatele, zrušení sazby pojistného na nemocenské pojištění hrazené zaměstnavatelem o 1 % a zhoršení platební schopnosti plátců. Pro názornost jsem v tabulce č. 11, respektive grafu č. 6 zachytila vývoj daňových příjmů a příjmů z pojistného na sociální zabezpečení v letech 2008 - 2017, které společně tvoří hlavní část příjmových položek státního rozpočtu České republiky.

Po hospodářském oživení v roce 2013 následuje každoroční růst příjmů do státního rozpočtu, který pokračuje až do roku 2017. V roce 2015 k růstu příjmů došlo nejen růstem výběru daní a sociálních příspěvků, ale zejména nárůstem příjmu z EU ve výši rekordních 191,9 mld. Kč. V roce 2016 byl státní rozpočet poprvé od roku 1995 v přebytku, který činil 61,8 milionů Kč.

Jelikož je historicky ověřené, že ekonomické krize se opakují cyklicky každých 10 let, vycházela jsem z desetiletého nárůstu. Za posledních 10 let tedy činil průměrný roční růst příjmů státního rozpočtu téměř 24,8 mld. Kč.

Pokud bychom použili lineární regresi, což je aproximace daných hodnot přímkou metodou nejmenších čtverců, mohli bychom přesně určit odchylku jednotlivých let od průměru. Regresní analýza rozšiřuje korelační analýzu ve smyslu směru závislosti a umožňuje předjímat trendy vývoje nebo předpokládat závislost u nových případů. Je vhodné ji využít tam, kde chceme zjistit trend vývoje nějakého závislostního jevu a stanovit přibližnou prognózu. Je vhodné využít grafického znázornění závislosti, ve kterém vynikne tzv. regresní linie, tedy přímka, která ukazuje

směr regrese (Finance, 2019). Pro jednodušší odhad ale budu počítat, že nárůst příjmu státního je rozpočtu lineární.

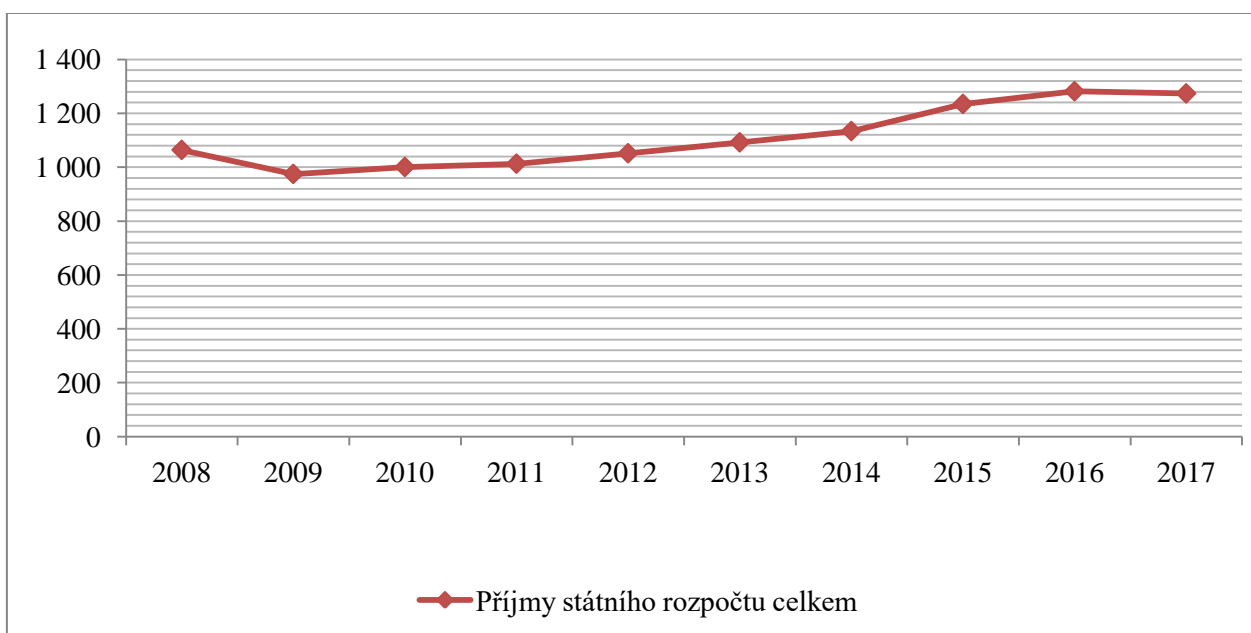
Za předpokladu růstu příjmů státního rozpočtu 2,3 % (přesně 2,26 %) ročně by měl v roce 2050 celkový příjem činit 2 697 mld. Kč. Výpočet nezohledňuje případný vliv 4. průmyslové revoluce. Vychází z předpokládaného vývoje starobních důchodů a neprodlužování doby odchodu do důchodu.

Tabulka 10: Příjmy státního rozpočtu v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Příjmy státního rozpočtu celkem	1025,8	1063,9	974,6	1000,3	1012,7	1051,4	1091,9	1133,8	1234,5	1281,6	1273,6
Nárůst či pokles oproti předešlému roku		3,7 %	-8,4 %	2,6 %	1,2 %	3,8 %	3,9 %	3,8 %	8,9 %	3,8 %	-0,7 %

Pramen: MF, 2018

Graf 5: Příjmy státního rozpočtu v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

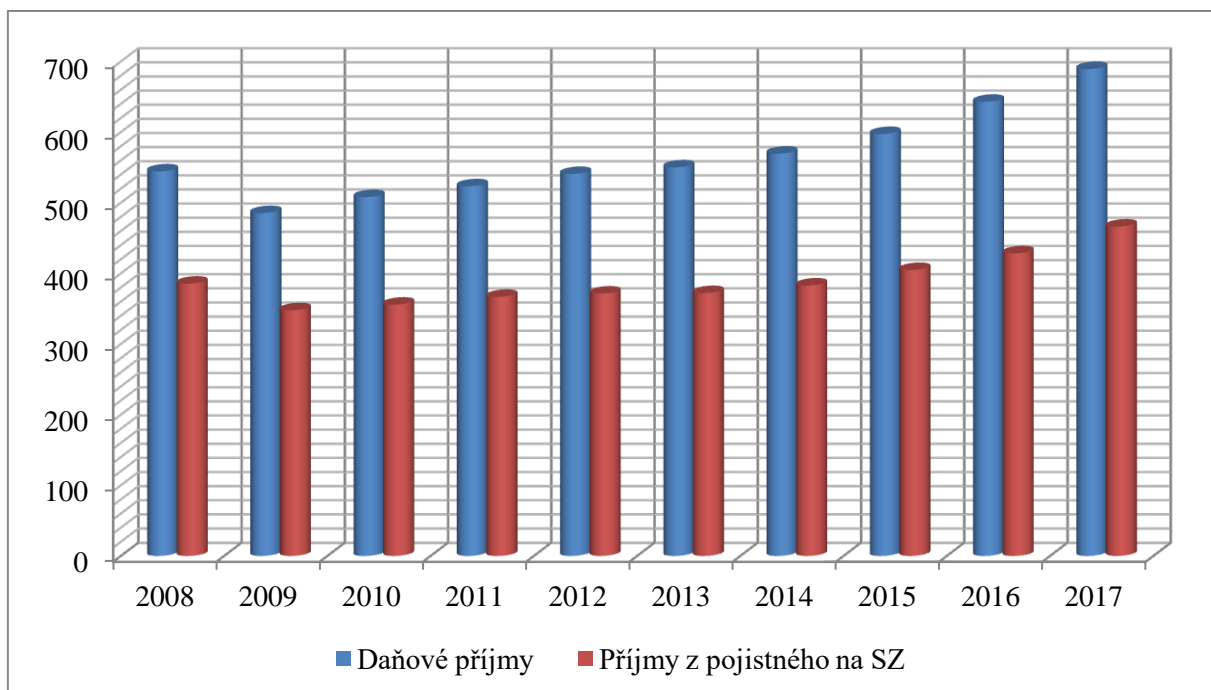
Pramen: MF, 2018

Tabulka 11: Příjmy z pojistného a daňové příjmy v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Příjmy z pojistného na SZ	385,5	347,9	355,8	366,8	371,5	372,2	382,9	404,8	428,5	466,3
Daňové příjmy	544,4	485,4	508,0	523,4	540,8	550,2	569,6	597,4	643,0	689,4

Pramen: MF, 2018

Graf 6: Příjmy z pojistného a daňové příjmy v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2018

10.2 Zjištění výdajů státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017

Výdaje ze státního rozpočtu na sociální politiku rostou od roku 2008 kontinuálně. Tedy podle předpokladu nekopírují příjmy, protože výše příjmů není přímo úměrná výši výdajů, i když se tyto dvě veličiny částečně ovlivňují. Výdaje v roce 2012 dosáhly výše 520,7 mld. Kč, tj. o 2,3 % více než v předchozím roce. Tento růst ovlivnila zejména metodická změna, která znamenala, že nově od roku 2012 byly dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky zdravotně postiženým občanům a příspěvek na péči vypláceny krajskými

pobočkami Úřadu práce, zatímco do roku 2011 byly vypláceny obecními úřady jako neinvestiční transfer územním rozpočtům.

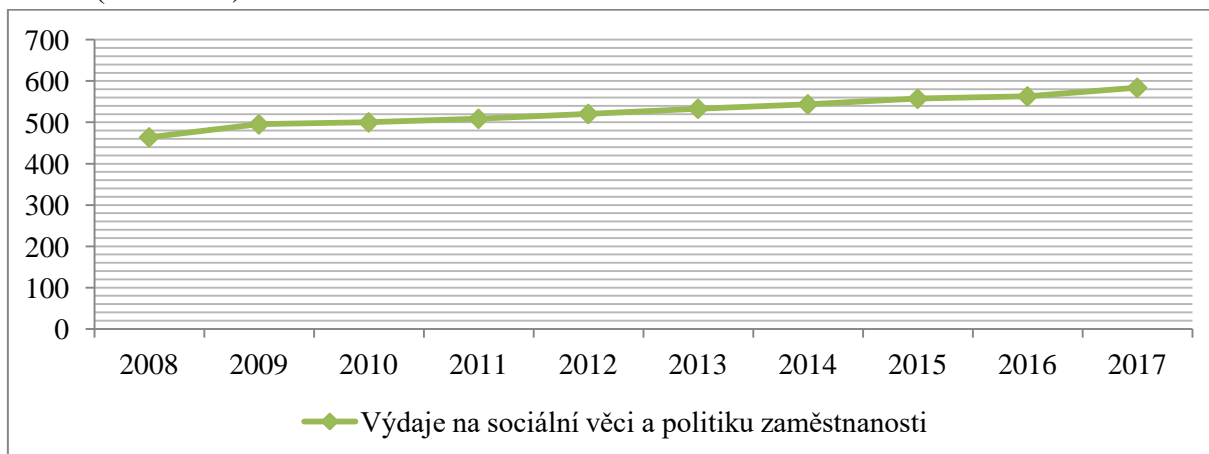
Jak lze vyčíst z tabulky č. 12, nárůst výdajů státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 činil 120 mld. Kč. Opět budu vycházet z desetiletého nárůstu a mohu tedy konstatovat, že za posledních 10 let činil průměrný roční růst výdajů státního rozpočtu 12 mld. Kč. Při předpokládaném každoročním nárůstu výdajů státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti ve výši 3,3 % bude v roce 2050 dosahovat výše 1 705 mld. Kč. Výpočet nezohledňuje výdaje na rekvalifikace spojené se 4. průmyslovou revolucí. Je nadmíru jasné, že školství zasáhnou nutné změny, dá se očekávat kratší pracovní doba a rozšíření sociálních programů.

Tabulka 12: Výdaje státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Výdaje na soc. věci a politiku zaměst.	424,0	464,0	495,4	500,2	508,9	520,7	533,2	543,9	557,4	563,2	584,0
Vyjádřeno v % oproti předešlému roku		9,4	6,8	1,0	1,7	2,3	2,4	2,0	2,5	1,0	3,7

Pramen: MF, 2018

Graf 7: Výdaje státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2018

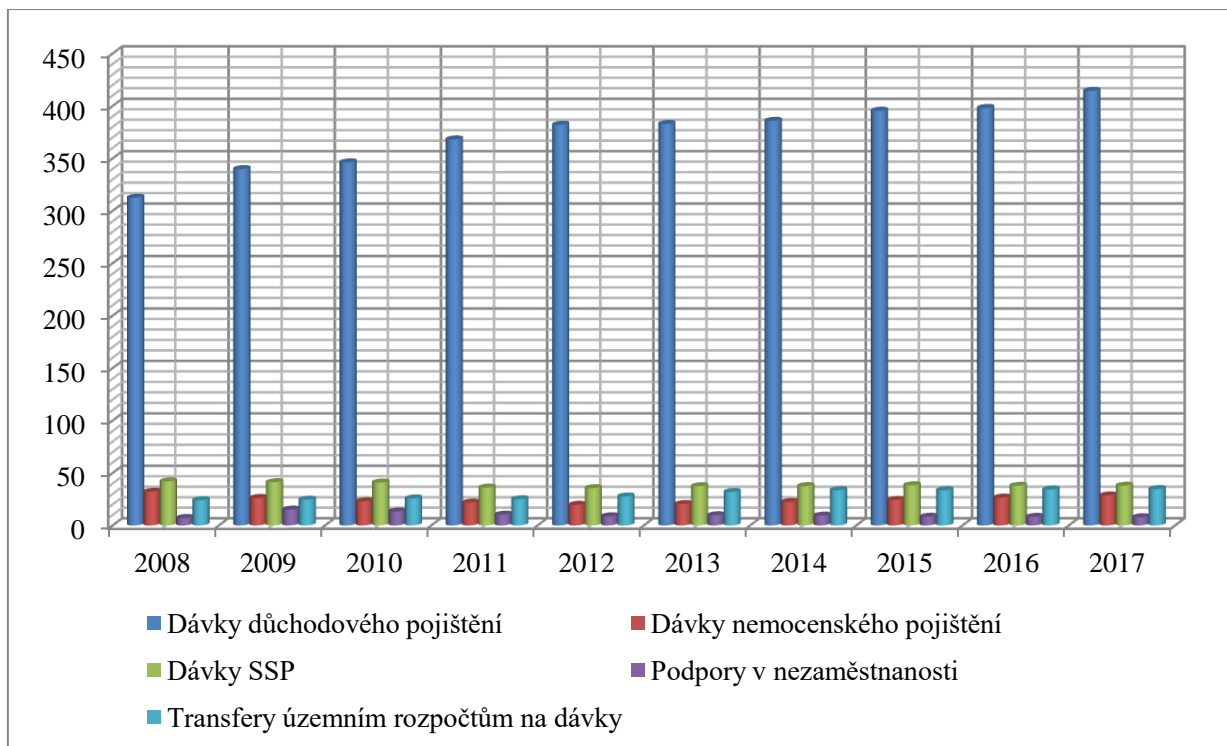
V tabulce č. 13, resp. v grafu č. 8 jsou zachyceny výdaje na vybrané sociální dávky v letech 2008 - 2017, na které mají kromě jiného vliv i legislativní změny. Na vyšší výdajů na dávky státní sociální podpory v roce 2009 se projevila úsporná a stabilizační opatření daná zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, platným od 1. 1. 2008. Řada dávek státní sociální podpory je stanovena v absolutních částkách bez přímé vazby na životní minimum s tím, že neprobíhají automatické valorizace uvedených dávek (vláda má možnost, nikoliv povinnost valorizovat životní a existenční minimum a související dávky). Např. přídavek na dítě je vyplácen v pevné výši odstupňované podle věku dítěte a současně byly zpřísněny podmínky nároku na tuto dávku, dále se jedná o porodné a pohřebné. Meziroční snížení vyplácených dávek státní sociální podpory ovlivnila změna zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, a to zejména zrušení sociálního příplatku s výjimkou vybraných osob se zdravotním postižením, zúžením nároku na porodné a sjednocením výše rodičovského příspěvku na 216 tisíc Kč ve dvouleté a čtyřleté variantě čerpání. V roce 2006 činila výše měsíčního rodičovského příspěvku 3.696 Kč, tedy 1,54 % násobku částky platného životního minima, v roce 2007 byl tento příspěvek stanoven na 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře z roku 2005 a činil 7 582 Kč měsíčně. Od roku 2008 jsou zavedeny tři varianty jeho čerpání, které byly v jednotlivých letech upravovány. Od 1. 1. 2012 se zvýšily částky životního a existenčního minima, na kterém je závislý především přídavek na dítě. Projevil se zde vliv novel zákona o státní sociální podpoře, které snížily jak pevné částky, tak zpřísnily parametry u posuzování nároků na dávky závislé na příjmu žadatele. K meziročnímu snížení výdajů došlo zejména u sociálního příspěvku z důvodu změn právní úpravy a ukončení jeho vyplácení. Výrazný nárůst výdajů na příspěvek na bydlení souvisí s nižšími příjmy vysokého počtu nezaměstnaných, se zvýšením nákladů na bydlení a stanovením normativů na propočet této dávky.

Tabulka 13: Výdaje na vybrané sociální dávky v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Dávky důchodového pojištění	312,50	339,80	346,20	368,10	382,00	382,80	385,80	395,50	398,10	414,40
Dávky nemocenského pojištění	32,10	26,20	23,00	21,70	19,60	20,40	22,30	24,30	26,50	28,60
Dávky státní sociální podpory	42,00	41,20	40,90	36,10	35,60	37,40	37,50	38,30	37,80	37,90
Podpory v nezaměstnanosti	7,10	15,10	13,30	10,30	8,70	9,70	9,30	8,30	8,20	7,80
Transfery úz.rozpočtům na dávky	24,00	24,60	25,70	25,00	27,60	31,90	33,60	33,60	34,30	34,70

Pramen: MF, 2018

Graf 8: Výdaje na vybrané sociální dávky v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2018

Celkové příjmy do státního rozpočtu v roce 2050 by měly dle výpočtů činit 2 697 mld. Kč. Nicméně takovýto příjem s největší pravděpodobností nebude dosažen a očekávaný odhad příjmů státního rozpočtu se bude pohybovat někde mezi 2 000 mld. Kč a 2 200 mld. Kč. Musíme také vzít v potaz, že od roku 2020 bude Česká republika do pokladny EU více odvádět nežli přijímat.

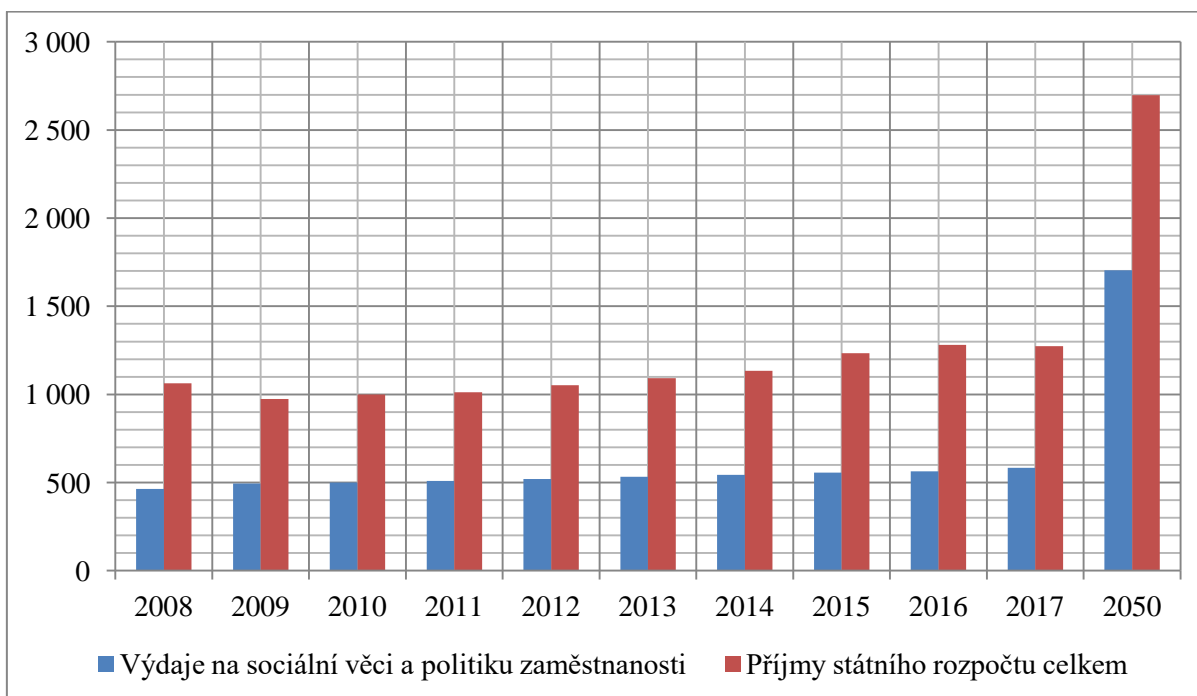
Obdobná situace pravděpodobně nastane i s výdaji na sociální politiku státu, která by dle výpočtů měla v roce 2050 dosahovat výše 1 705 mld. Kč. Opět se jedná o hodnotu, která s největší pravděpodobností nebude dosažena a odhad se pohybuje někde mezi 1 000 mld. Kč a 1 200 mld. Kč. Vše bude nedílně záviset na stavu ekonomiky a zaměstnanosti.

Tabulka 14: Porovnání příjmů do státního rozpočtu a výdajů na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 včetně predikce pro rok 2050 (v mld. Kč)

ROK	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2050
Výdaje na soc. věci a politiku zaměstn.	464,0	495,4	500,2	508,9	520,7	533,2	543,9	557,4	563,2	584,0	1705,0
Příjmy státního rozpočtu celkem	1063,9	974,6	1000,3	1012,7	1051,4	1091,9	1133,8	1234,5	1281,6	1273,6	2697,0

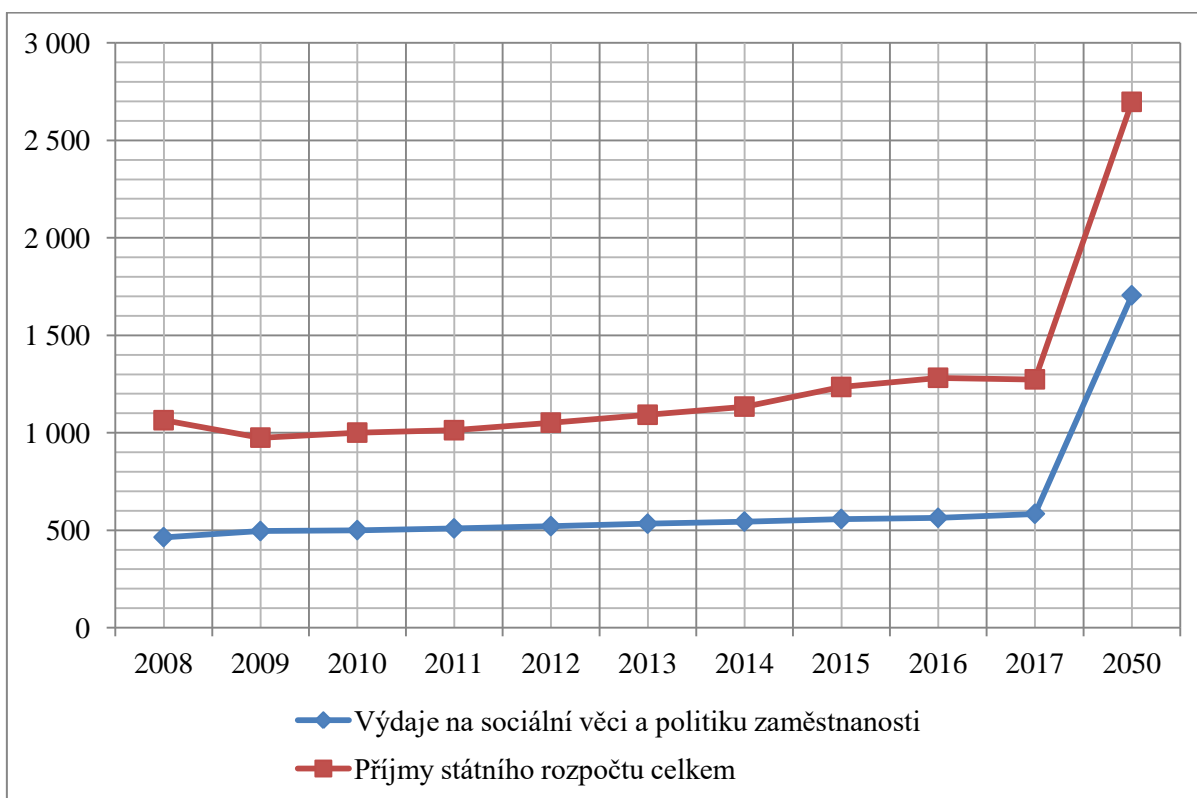
Pramen: MF, 2018 a vlastní výpočty

Graf 9: Porovnání příjmů do státního rozpočtu a výdajů na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 včetně predikce pro rok 2050 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2018 a vlastní výpočty

Graf 10: Porovnání příjmů do státního rozpočtu a výdajů na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 včetně predikce pro rok 2050 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2018 a vlastní výpočty

Na spojnicovém grafu č. 10 je názorně zobrazena hypotéza vyššího nárůstu výdajů na sociální věci a politiku zaměstnanosti ze státního rozpočtu oproti příjmům do státního rozpočtu ("nůžky se otevírají").

10.3 Zjištění výše výdajů na důchody 2008 až 2017

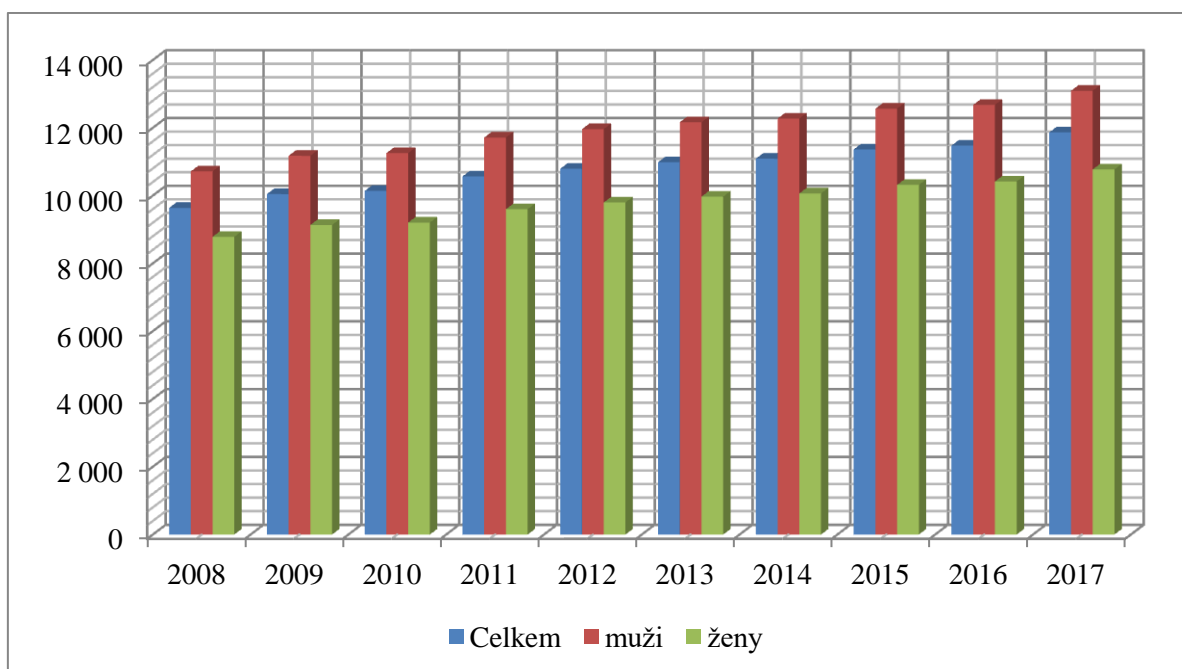
Tabulka č. 15 a graf č. 11 znázorňují vývoj výše průměrného důchodu v letech 2008 až 2017. Lze z nich vyčíst pravidelné zvyšování průměrného důchodu cca 2,5 % ročně.

Tabulka 15: Průměrná výše důchodu v ČR v letech 2008 - 2017 v Kč

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Celkem	9 638	10 045	10 138	10 567	10 793	10 985	11 090	11 363	11 475	11 866
Muži	10 715	11 175	11 254	11 714	11 962	12 165	12 274	12 566	12 678	13 093
Ženy	8 784	9 133	9 204	9 599	9 797	9 970	10 065	10 316	10 416	10 772

Pramen: ČSÚ, 2018

Graf 11: Průměrná výše důchodu v ČR v letech 2008 - 2017 v Kč

Pramen: ČSÚ, 2018

Stárnutí obyvatelstva, spočívající jak v přírůstku obyvatelstva ve vyšších věkových skupinách, tak v úbytku dětí a mladších lidí, bude jednoznačně stěžejním rysem populačního vývoje České republiky v první polovině 21. století. Výsledky projekce ve střední variantě (období 2002 - 2050) nás informují, že v roce 2050 bude z celkového počtu 9 438 tisíc obyvatel 2 956 tisíc činit osob s nárokem na starobní důchod, tj. 31,3 % (ČSÚ, 2018). Pro srovnání uvádím, že v roce 2017 tento podíl činí 19,2 %, tedy vyjádřeno v číslech, že z celkového počtu 10 610 tisíc obyvatel pobírá starobní důchod 2 040 tisíc lidí.

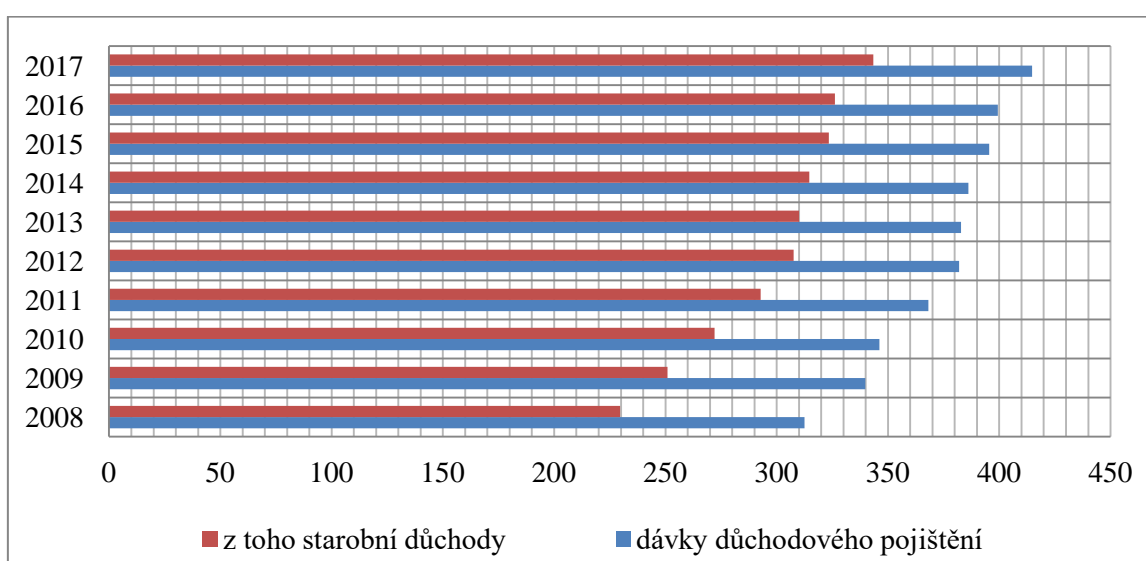
10.4 Odhad výše vynaložených výdajů na financování důchodového pojištění v roce 2050 s ohledem na předpoklad stárnutí populace.

Tabulka 16: Vývoj výdajů na dávky důchod. pojištění v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Dávky důchodového pojištění	312,5	339,8	346,2	368,1	382,0	382,8	386,2	395,5	399,3	414,7
z toho starobní důchody	229,7	250,9	272,1	292,8	307,6	310,1	314,7	323,4	326,1	343,4
Růst starobních důchodů v %	8,6	9,2	8,5	7,6	5,1	0,8	1,5	2,8	0,8	5,3

Pramen: MF, 2018

Graf 12: Vývoj výdajů na dávky důchod. pojištění v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2018

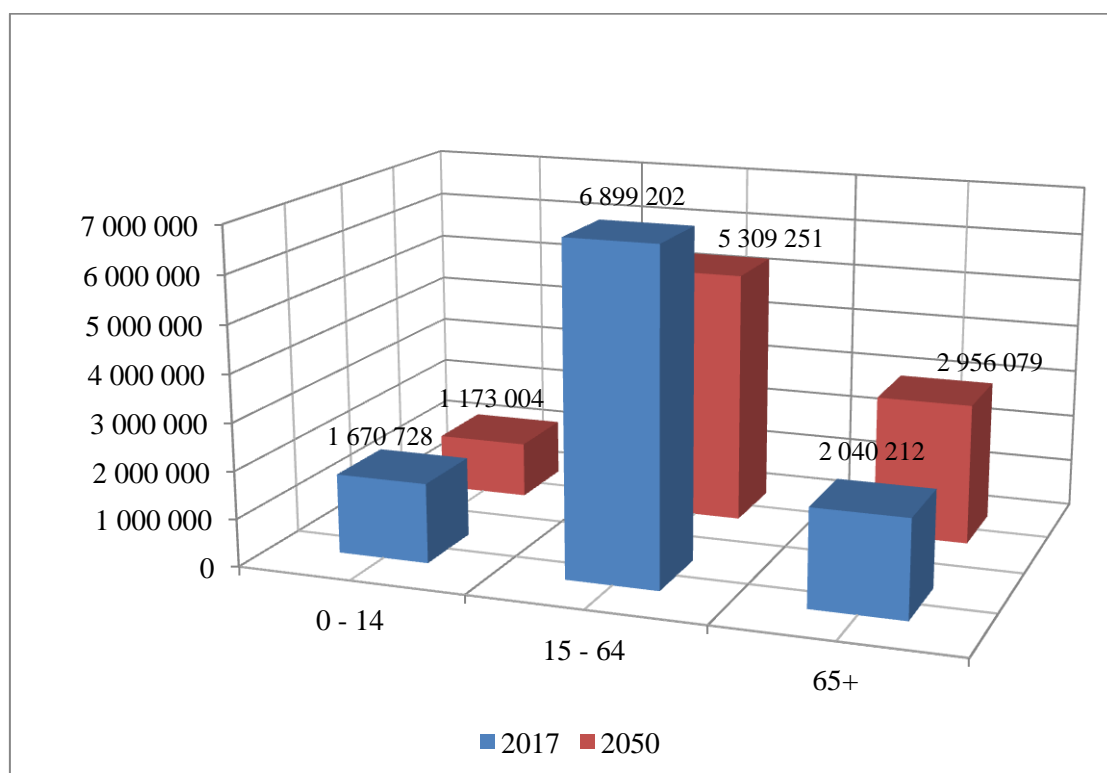
Graf č. 13 názorně potvrzuje obecně známou skutečnost, že naše populace stárne a postproduktivní složka tvoří čím dál tím větší podíl na celkovém počtu obyvatel. Mění se tak poměr praceschopného obyvatelstva proti neaktivnímu. S tímto jevem logicky souvisí pravidelný nárůst výdajů na starobní důchody, který statistická čísla jen potvrzují. Od roku 2012 došlo k uplatnění přísnějších pravidel pro výplatu předčasných důchodů. Z tabulky č. 16 lze vyčíst, že průměrný roční nárůst výše výdajů na starobní důchody činí 5 %.

Tabulka 17: Projekce vývoje populačních skupin v ČR do roku 2050 - střední varianta

Věková skupina	2017	2050	změna 2050/2017
0 - 15	1 670 728	1 173 004	pokles o 30 %
15 - 64	6 899 202	5 309 251	pokles o 23 %
65 +	2 040 212	2 956 079	nárůst o 45 %
Celkem	10 610 142	9 438 334	pokles o 12 %

Pramen: ČSÚ, 2018

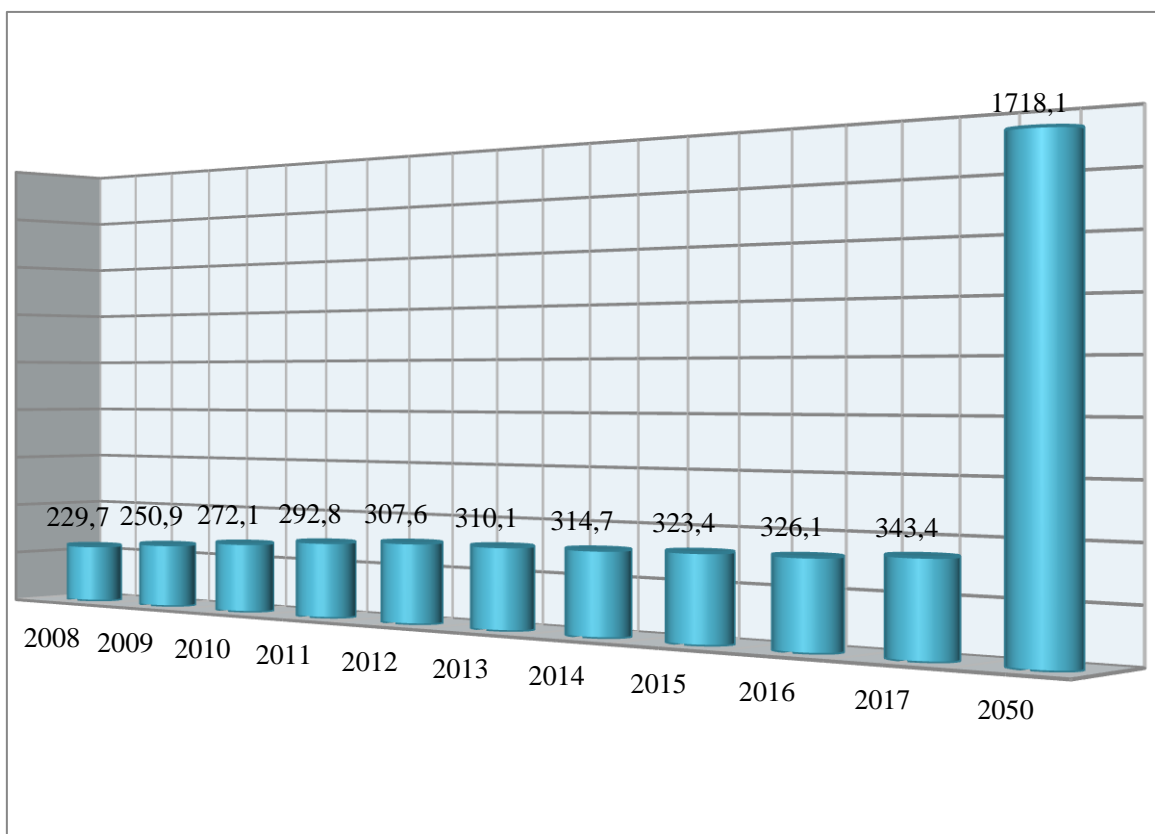
Graf 13: Projekce vývoje populačních skupin v ČR do roku 2050 - střední varianta

Pramen: ČSÚ, 2018

Vypočítala jsem, že za podmínek stejného růstu výdajů vynaložených na financování důchodového pojištění jako dosud (5 % navýšení ročně) by měl v roce 2050 náš stát vynaložit na výplatu starobních důchodů 1 718 mld. Kč.

Graf 14: Vývoj výše výdajů na starobní důchody ze státního rozpočtu v letech 2008 až 2017 včetně predikce vývoje na rok 2050 (v mld. Kč)

Pramen: MF, 2019 a vlastní výpočty

Výdaje na starobní důchody v roce 2017 činily při počtu 2 040 tisíc důchodců 343,4 mld. Kč, tedy ročně na jednoho důchodce připadá částka ve výši 168 316 Kč. Pokud bychom vzali v potaz, že v roce 2050 bude počet důchodců činit 2 956 tisíc, při stávajících 168 316 Kč na jeden roční důchod by roční náklady na starobní důchodový systém činily v tomtéž roce cca 498 mld. Kč. V roce 2050 by při kalkulované hodnotě 1 718,1 mld. Kč a při počtu 2 956 079 důchodců připadla ročně na jednoho důchodce částka ve výši 581.209 Kč.

Nicméně se domnívám, že reálnější se jeví varianta, kdy do roku 2022 bude růst vynaložených prostředků činit cca 5 %, do roku 2032 bude činit 4 %, do roku 2042 cca 2,5 % a do roku 2050 jen 2 %. Pokud vezmu v potaz předešlá čísla bude stát vynakládat v roce 2050 něco mezi 900 mld. Kč až 1 000 mld. Kč (dle výpočtu přesně 973,02 mld.

Kč). Při mých odhadovaných nákladech 1 000 mld. Kč by to bylo jen 338 286 Kč na jednoho důchodce. Tento odhad se zakládá na faktu klesající podpory státu v oblasti zabezpečení starobních důchodů.

Jedná se ale pouze o mé úvahy, které se mohou od skutečnosti lišit. Inspirovaly mě údaje uvedené na finančním portále Měšec.cz, že vliv stárnutí populace až do roku 2030 „neutralizuje“ růst důchodového věku. Růst důchodového věku udržuje příznivý poměr mezi počtem důchodců a pracujících. Díky tomu budou do roku 2030 každoroční deficity důchodového zabezpečení nižší než 0,5 % HDP (zhruba 25 miliard korun v dnešní hodnotě). Po roce 2030 přestane důchodový věk růst a tím udržovat onu rovnováhu. Stárnutí populace se pak rychle a plně projeví v deficitu důchodového zabezpečení (Měšec, 2019).

Průměrný důchod vztažený k průměrné mzdě se totiž v roce 2050 za předpokladu nezvyšování důchodového schodku sníží ze současných 46 % na 26 %. Při očekávaném demografickém a ekonomickém vývoji do systému víc peněz nepřiteče. Tvrdí to alespoň studie, kterou pro ČSOB Penzijní fond Stabilita zpracoval institut IDEA při akademickém pracovišti CERGE-EI (iDnes, 2019).

10.5 Čtvrtá průmyslová revoluce a sociální politika zaměstnanosti v horizontu roku 2050. Otázka zdanění práce strojů

Každá průmyslová revoluce, ať již se jednalo o první ve znamení páry (18. století), druhou ve znamení elektřiny (začátek 20. století), třetí ve znamení počítačů a robotizace (začátek kolem roku 1970), přinesla celou řadu změn v sociální oblasti. Nejinak tomu bude i u čtvrté ve znamení kyberneticko-fyzických systémů (tzv. umělá inteligence; začátek se datuje kolem roku 2012).

Studie naznačují, že by do roku 2035 mělo v celosvětovém měřítku dojít k nahrazení 30 % lidské pracovní síly umělou inteligencí. U osob s nižším vzděláním by se jednalo o cca 45 %. Co se týče České republiky, do roku 2030 se odhaduje ohrožení zhruba 40 % pracovních míst (dokonce jsou studie které říkají až 52 %). Spousta profesí zanikne a celá řada jich naopak přibude. Nejvíce budou ohrožena místa s jednoduchou a opakující se činností. Největší šanci na přežití mají pozice, která vyžadují kreativitu, inovativnost, důvtip atd. Celá řada prací bude odkázána na nové pracovní procesy. Práce na dálku se již dnes stává běžnou praxí, a v budoucnu budou ICT technologie požívány napříč obory. Mezi nejohroženější profese se budou řadit dělníci,

administrativní pracovníci, obsluha strojů a pásové výroby, prodavači a pracovníci v prodejnách obecně, řidiči, atd. Naopak mezi profese, které se budou prozatím těžko nahrazovat patří lékaři, učitelé, IT specialisté, elektronici, vývojáři atd. Obrovský zájem bude o designéry, analytiku, specialisty v IT, specialisty na právo, specialisty na mechatroniku atd. (Národní, 2019).

Co se týče vztahu mezi vzděláváním a čtvrtou průmyslovou revolucí, tak již dnes můžeme konstatovat, že školní výuka nestačí pokrýt potřeby společnosti. "Abychom obstáli nárokům na kvalifikace plynoucí z Průmyslu 4.0 jak v odvětvích, která vytvářejí nové technologie, tak v těch, které je využívají, bude nezbytné zásadně zkvalitnit celý vzdělávací systém" stojí ve studii Ministerstva průmyslu a obchodu "INICIATIVA PRŮMYSL 4.0" (Ministerstvo, 2019).

S ohledem na fakt, že celá řada pracovních pozic zanikne, klade si světová a tím pádem i česká společnost otázku, kde vzít finanční prostředky na financování tzv. "živých lidí", reorganizaci školství, rekvalifikační kurzy pro pracující, kteří dokončili svoje studium před pár lety a mají ještě mnoho let do důchodu. Akademici se přou a vesměs nesouhlasí se zdaněním práce robotů s ohledem na historické zkušenosti. Odbory by nejraději zdanily firmy, kterým robotizace přináší zisky. Kdo ale stanoví, jaká míra zisku je generována roboty v konkrétním výrobním závodě? Který robot je potřeba zdanit více a který méně? Do diskuze o zdanění robotů se dokonce pustil i americký miliardář Bill Gates. Dle jeho slov je nástup robotizace tak rychlý, že by bylo dobré ji daněmi trochu přibrzdit.

Stále častěji se ve společnosti objevují názory, že myšlenka, kdy roboti berou lidem práci, je mylná. „*Lidé si často představují, že roboti nahradí lidské pracovníky jedna ku jedné,*“ vysvětluje Petra Jeřábková, HR manažerka společnosti Siemens Česká republika. „*Tak to ale ve skutečnosti není – roboty lidskou práci především doplňují: ulehčují práci, která je příliš namáhavá, převezmou část rutinní práce, měří a kontrolují kvalitu.*“ Firmy si velice dobře uvědomují, že i přes pokroky ve vývoji technologií jsou to právě zaměstnanci, kteří jsou pro úspěch firmy klíčoví. „*V tuto chvíli si nedokážeme představit, jak bychom mohli pomocí automatizace a robotizace nahradit přidanou hodnotu, kterou jednoznačně přináší naši schopní a specializovaní zaměstnanci,*“ říká Petra Majerová, HR manažerka společnosti SIDAT (Národní, 2019).

Na procesy uvolňování pracovní síly v důsledku zavádění automatizace, kybernetizace a digitálních technologií by měla reagovat politika zaměstnanosti ve dvou směrech. Jednak bude třeba podporovat poptávku po pracovní síle a tvorbu nových pracovních příležitostí mimo jiné i tím, že se budou snižovat celkové náklady na pracovní sílu, např. zmenšením daňového klínu. S tím souvisí i podchycení trendu k sebezaměstnání, který by měl být doprovázen poradenstvím a cíleným snižováním rizika startu podnikání. Bude nezbytné, aby politika zaměstnanosti daleko intenzivněji podporovala flexibilní vyhledání nového pracovního uplatnění, zajišťovala rekvalifikace a vytvořila pružné prostředí na trhu práce založené na konceptu flexicurity. To bude vyžadovat i větší odpovědnost podniků při průběžném doplňování potřebných znalostí a dovedností zaměstnanců a také odpovědnost jednotlivců za rozvoj vlastního lidského kapitálu (Budoucnost, 2019).

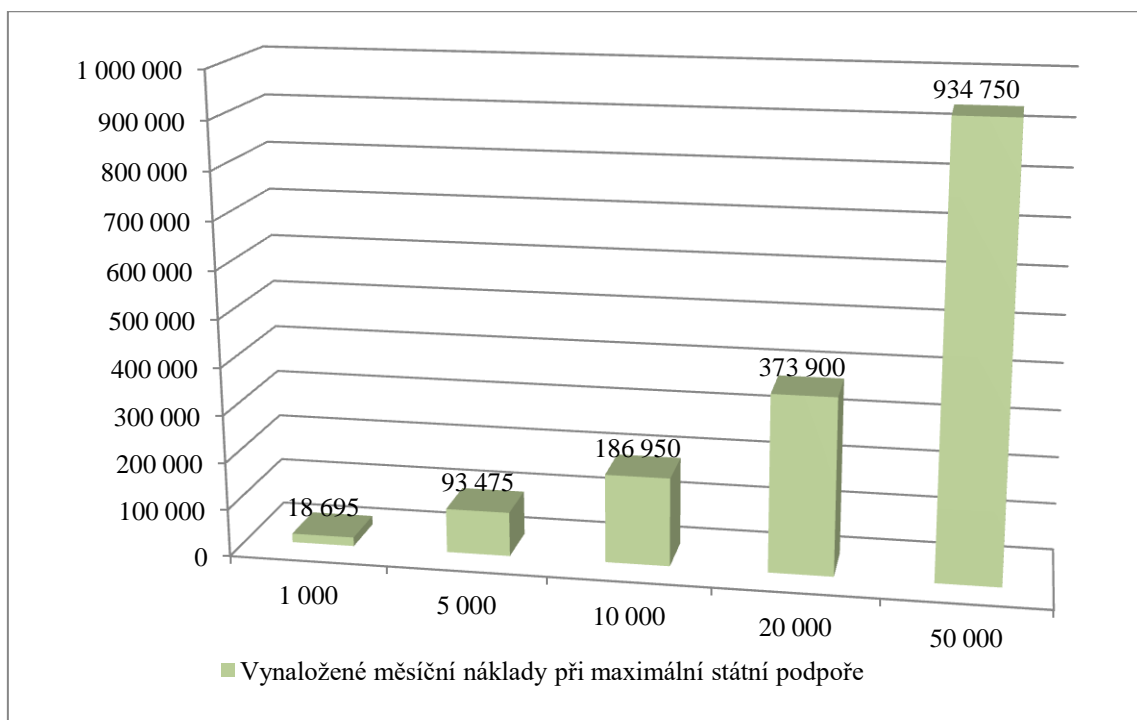
Stát bude vynakládat poměrně velké částky na rekvalifikace zaměstnanců. S ohledem na maximální míru podpory ze strany státu činí nejvýše 65 % průměrné mzdy. Pokud vezmeme v potaz, že v roce 2017 průměrná mzda činila 28 761 Kč, maximální dosažená výše podpory ze strany státu na rekvalifikaci činila 18 695 Kč. Níže uvedená tabulka č. 18 ukazuje náklady státu v případě nutnosti rekvalifikace pracovníků.

Tabulka 18: Počet rekvalifikovaných osob a vynaložené měsíční náklady při maximální státní podpoře

Počet rekvalifikovaných osob	1 000	5 000	10 000	20 000	50 000
Vynaložené měsíční náklady při maximální státní podpoře (v tis. Kč)	18 695	93475	186950	373900	934750

Pramen: vlastní výpočty

Graf 15: Počet rekvalifikovaných osob a vynaložené měsíční náklady při maximální státní podpoře (v tis. Kč)

Pramen: vlastní výpočty

V roce 2016 nastoupilo do rekvalifikačních kurzů 22,5 tisíce lidí, o dvě pětiny méně než o rok dříve, což je dáno rekordně nízkou mírou nezaměstnanosti v posledních letech. Dá se celkem s jistotou předpokládat, že s budoucím a ne příliš vzdáleným okamžikem opětovného nárůstu nezaměstnanosti, rekvalifikace opět naberou na důležitosti.

Tabulka 19: Vývoj počtu rekvalifikací v letech 2013 - 2016

Rok	2013	2014	2015	2016
Počet lidí v kurzech (tis. Kč)	41,4	46,5	38,1	22,5
Vyplacené příspěvky na kurzy (v mil. Kč)	301,4	343,9	380,4	269,5
Průměrný příspěvek na 1 osobu (v Kč)	7 280	7 400	9 980	11 980

Pramen: Úřad práce, 2019

Závěr

Sociální politiku jsme si zvykli vnímat jako něco obvyklého, samozřejmého. Považujeme za běžné, že chodíme do zaměstnání nebo podnikáme, odvádíme státu daně a až dospějeme do důchodového věku, budeme brát státní důchod. Nárok na důchod dnes považujeme za běžnou záležitost, a přitom jde o historickou novinku, alespoň co se plošné přístupnosti týče. První plošné důchodové zabezpečení je spojováno se jménem německého kancléře Otto von Bismarcka, který tak ke konci 19. století čelil vzrůstající podpoře marxismu mezi prostým lidem. Za 1. republiky však institut "být pod penzí" znamenal vážený stav a bylo spojováno s prestižním zaměstnáním ve státní správě. Státní úředník tak byl po dlouhá léta vysoce lákavou partií.

Stávající model důchodového zabezpečení vidíme u našich prarodičů, rodičů a počítáme s ním i my. Za stejnou samozřejmost je pokládán stav, kdy člověk onemocní a bere nemocenské dávky, nebo ho postihne úraz, který mu znemožní dále pracovat, a je mu poskytnut invalidní důchod. Rodičovský příspěvek jsme si odvykli považovat za něco nadstandardního a mluvíme o něm především v souvislosti s jeho výší. Mnohdy si ani neuvědomujeme, že k tomuto stavu dospělo lidstvo po těžkém období sociálních, především dělnických hnutí v 19. století. Od této doby se také datuje vznik sociálních práv, která též považujeme za samozřejmost, a vůbec si neuvědomujeme, jak by si naši předci z počátku 20. století stávajících sociálních vymožeností vážili.

Současná společnost stojí před zcela novou a historicky neznámou situací. Stát musí stárnutí populace přizpůsobit nejen tolikrát zmiňovaný důchodový systém, ale i systém péče o zdraví a sociální péče, vzdělávací systém, nastavení trhu práce a další státní politiky. V mnoha situacích je dobré spoléhat se na moudrost předků, ale při hledání odpovědi na důchodovou otázku u nich pomoc nenalezneme. S problematikou vysokého počtu starých lidí naši předci žádnou zkušenost neměli, protože málokdo se vysokého věku dožil.

Do popředí zájmu se stále častěji dostává stav českého školství, které do své koncepce nevčleňuje moderní trendy a dostatečně nereflektuje požadavky na pracovní sílu do budoucna. Spoléhat na skutečnost, že bude dost bohatých daňových poplatníků, kteří budou spořádaně přiznávat veškeré své příjmy a nezištně se tak podělit prostřednictvím vysokého zdanění se všemi ostatními, kteří se nechtěli nebo nedokázali přizpůsobit rychlému nástupu inovací, automatizaci a robotizaci, novým pracovním podmínkám

a formám je krajně nezodpovědné. V sázce je budoucí finanční a s tím související sociální a politická stabilita celé země.

Ze závěrů studie Legitimita sociální politiky autorů Marie Valentové a Tomáše Sirovátky z roku 2002 vyplývá, že naděje na úspěch má pouze taková sociální politika, která je ve shodě s převládajícími hodnotami a ideologií. V období 10 let po sametové revoluci bylo možné v českém veřejném mínění vyzorovat výrazné hodnotové posuny. Po roce 1989 byla česká společnost hodnotově nastavena jako výrazně liberální a individualisticky orientovaná. Občané byli přesvědčeni, že pozice ve společenské hierarchii bezprostředně závisí na míře individuálních zásluh, a že pokud bude mít každý svůj osud pevně v rukou, bude se všem dařit lépe. Spoléhali na skutečnost, že na trhu práce již nebude měřítkem politická příslušnost, ale schopnosti jednotlivce a množství vykonané práce. Transformace naší ekonomiky sebou mimo jiné přinesla zřetelný nárůst sociální i ekonomické diferenciaci. Vymezení legitimacy sociálních nerovností může být považováno za podstatný problém. Efektivní fungování sociální politiky přímo závisí na tom, jak ji veřejnost přijímá.

Z mých výpočtů vyplývá, že udržitelnost poměru příjmů do státního rozpočtu k výdajům není již do blízké budoucnosti udržitelná. Růst inkasa daní a sociálního pojištění nemůže trvat donekonečna a stejně tak nemůžeme počítat se snižováním výdajů do sociální sféry, a to s ohledem na očekávanou a již dnes zřetelnou změnu struktury obyvatelstva. Velkou neznámou tvoří ekonomické směřování v budoucích letech. Stojíme na počátku zvýšeného zapojení robotů a celkově automatizace do výroby, umělé inteligence, která sebou ponese jistě velkou úlevu pracovních podmínek pro manuální pracovníky, ale také otazníky v sociální sféře. Bude možné převážnou část pracovníků z výroby plynulě převést do oblasti služeb? Budou všechny tyto nové služby opravdu využitelné? Klíčovou se do budoucna jeví oblast školství. Ta byla velmi důležitá vždy, ale nyní stojí před zásadní systémovou změnou a její nastavení bude mít rozhodující vliv na směřování celé naší společnosti.

Další zásadní otázka se týká zdanění robotů a institutu jejich vlastnictví. Doposud platila přímá úměra, že se zvyšováním produkce rostlo zvyšování zaměstnanosti a růst sociálních odvodů a daní. Pokud bude růst produkce díky práci robotů, bude to mít naopak vliv na snížení zaměstnanosti a následně i ponížení sociálních odvodů a daní.

Nesmíme zapomenout na fakt, že ať už je sociální politika země nastavená jakkoli, nikdy nebude vyhovovat všem jejím obyvatelům a míra solidarity je pro každého z nás také odlišná. Doby, kdy se jedinec spoléhal plně na pomoc státu, už minuly a dnes se jeví pouze jako nostalgická vzpomínka socialistickou éru, kdy každý musel pracovat, měl tedy příjem, který danil, bylo hodně mladých lidí, kteří měli dost dětí, a lidé se nedožívali tak vysokého věku. Samozřejmě, že to nikdy nebyla úplná pravda, ale za minulého režimu byl stát pokládán za garanta snad úplně všeho a pro mnoho lidí to bylo navýsost pohodlné. Nikdo však nemůže popřít, že jsme dnes pravidelně a důrazně upozorňováni na skutečnost, že na svoji budoucnost musíme myslet především my sami a stát je tu zejména pro ty nejzranitelnější.

Už od dětství je nám vštěpováno, že se musíme dobře učit, abychom měli snadnější život. K tomu teď zcela trendově přibyla nová podmínka, tedy nejen se dobře učit, ale také dobře si vybrat kvalitní školu v požadovaném oboru. Takto si jako jedinec ovlivním svoji politiku zaměstnanosti. Rovnocenně s tímto faktorem je pokládán i faktor zdraví. Svůj zdravotní stav nemůžeme ovlivnit stoprocentně, ale zato ho můžeme ovlivnit zcela zásadně zodpovědným životním stylem, stravováním či pohybem. Další součástí sociální politiky je politika bydlení, kterou jako jedinec ovlivním nejen tím, že si budu šetřit na nový byt nebo dům, ale také tím, že si stanovím reálný ekonomický předpoklad, na jaký druh a úroveň bydlení mohu se svým příjmem adekvátně dosáhnout. Není tajemstvím, že v mnoha evropských zemích, je vlastní bydlení nedostižným luxusem a převážná část jejích obyvatel bydlí v pronájmu. Není nic nezodpovědnějšího, než se na dlouhá léta zadlužit vysokou částkou, která neúměrně zatíží náš rodinný rozpočet. Odtud je jen krůček k permanentní hrozbě zadlužení a ztrátě střechy nad hlavou.

Osobně existenci sociální politiky pokládám za významný výdobytek moderní společnosti a velice si vážím doby, ve které žiji. Stejně jako většina společnosti považují stát za hlavního garanta redistribuce a souhlasím s principem, aby ti, kteří mají v životě větší úspěchy či štěstí (nebo oboje dohromady) přispívali určitým podílem těm, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni. Proto osobně považuji za spravedlivé, že jistou část svého výdělku pravidelně odevzdávám do státní pokladny s vědomím, že v případě očekávané či neočekávané životní události od státu dostanu přiměřenou podporu. Největší chybou by ale bylo spoléhat se na stát jako svého jediného zaopatřovatele a jsem si plně vědoma své vlastní odpovědnosti. Pro potvrzení svých myšlenek mohu

konstatovat, že snahou o zvýšení svého vzdělání, kterým si chci zajistit lepší pozici na trhu práce, vlastně provádím aktivní kroky v oblasti zaměstnanosti.

Další hodně diskutovanou otázkou je, jak dalece a s jakou mírou a jistotou se rodiče mohou spoléhat na pomoc ze strany svých dětí. Jedná se o velice rozsáhlé a citlivé téma, ke kterému bych řekla pouze to, že nejlepší bude vypěstovat si se svými dětmi zdravý a korektní vztah a umožnit jim dosáhnout potřebného vzdělání, aby si mohli nalézt práci, která je bude naplňovat a dostatečně zaopatří. Pak snad bude možné a reálné dočkat se od nich pomoci.

Seznam použité literatury

BRDEK, M., JÍROVÁ, H. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha, Kodex Bohemia, 1998, ISBN 80-512-0962-4.

BRDEK, M., JÍROVÁ, H., KREBS, V. *Trendy v evropské sociální politice*, Praha, ASPI Publishing 2002, ISBN 80-7752-045-5.

Budoucnost profesí. *Aktuality* [online] 2019. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.budoucnostprofesi.cz/aktuality.html/11_1061-odbornici-nvf-se-podileli-na-priprave-narodni-iniciativy-prumysl-4.0

BUCHTA, Petr. *Veřejné finance*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016, 156 s. ISBN 978-80-7452-116-4.

Český statistický úřad. *Aktuální populační vývoj v kostce* [online] 2018. [cit. 13. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

Český statistický úřad. *Porodnost a plodnost – 2011 - 2015* [online] 2018. [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/porodnost-a-plodnost-2011-2015>

Český statistický úřad. *Demografická příručka – 2014* [online] 2018. [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>

Český statistický úřad. *Česká republika v mezinárodním srovnání – 2017* [online] 2018. [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo-9k601aukyp>

Český statistický úřad. *Projekce obyvatelstva* [online] 2018. [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

Český statistický úřad. *Populační prognóza ČR do r. 2050*. [online] 2018. [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/populacni-prognoza-cr-do-r2050-n-g9kah2fe2x>

DICKENS, Jonathan. *Social work and social policy: an introduction*. Second edition. London: Routledge, 2016, 211 s. ISBN 978-1-138-01757-3.

Euroskop.cz. *Rozpočet EU* [online] 2019. [cit. 19. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8877/sekce/rozpocet-eu/>

Euroskop.cz. *Smlouva EU* [online] 2019. [cit. 19. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/54/16335-smlouva_o_eu.pdf

- Evropský parlament. *Zpravodajství* [online] 2019. [cit. 19. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu-affairs/20170616STO77648/socialni-evropa-jaka-je-socialni-politika-eu>
- Faktory Automation. *Čtvrtá průmyslová revoluce: 7 faktů, které bysto o ní měli vědět* [online] 2019. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://factoryautomation.cz/ctvrta-prumyslova-revoluce-7-faktu-ktere-byste-o-ni-meli-vedet/>
- Finance v praxi. *Statistika* [online] 2019. [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.financevpraxi.cz/statistika-linearni-regrese>
- FREIOVÁ, Michaela. *Východiska rodinné politiky*. Praha: Občanský institut, 1998, 55 s. Studie OI. ISBN 80-86228-00-2.
- HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAAYTOVÁ. *Veřejné finance*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluger ČR, 2010, 340 s. ISBN 978-80-7357-497-0.
- HAUSER, Michael. *Sociální stát a kapitalismus*. Praha: Svoboda Servis, 2007, 306 s. SOK. ISBN 978-80-86320-48-9.
- iDnes. *Ekonomika* [online] 2019. [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/statni-penze-spadnou-o-40-procent-tricatniky-ceka-duchod-6-500-kc.A120626_141441_ekonomika_spi
- JANÍČEK, Ladislav, Miloš DRDLA a Karel RAIS. *Evropská unie: instituce, ekonomická, bezpečnostní a sociální politika*. Praha: Computer Press, 2002, 294 s. Business books. ISBN 80-7226-819-8.
- KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, nakladatelství Oeconomica, 2015, 269 s. ISBN 978-80-245-2096-4.
- KALIBOVÁ, Květa, Zdeněk PAVLÍK a Alena VODÁKOVÁ. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 241 s. Sociologické pojmosloví. ISBN 978-80-7419-012-4.
- KOCOURKOVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIC. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?: proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006, 158 s. ISBN 80-86561-93-3.

KOLIBOVÁ, Helena. *Sociální politika 1*. Vyd. 1. Opava: Optys, 2007. 130 s. ISBN 978-80-85819-67-0.

KOLLER, Peter (1997): Pojetí společnosti a sociální spravedlnost. In: VELEK, Josef (ed.), *Spor o spravedlnost*, Praha: Filosofia, 83-107.

KÖNIG, Petr. *Rozpočet a politiky Evropské unie: příležitost pro změnu*. 2. aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxxiv, 630 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-011-9.

KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika* (4. přepracované a aktualizované vydání). Praha: ASPI Publishing, 2008. ISBN 80-7357-276-1.

KREBS, Vojtěch a kol. *Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. 178 s. ISBN 978-80-7416-044-8.

Legitimita redistribuce: Česká republika v mezinárodním srovnání. [Redistribution Legitimacy: Czech Republic in International Comparison.]. / Tomáš Sirovátka, Marie Valentová - In: Finance a úvěr. - ISSN 0015-1920 - Roč. 52, č. 1 (2002)

MAAYTOVÁ, Alena, František OCHRANA a Jan PAVEL. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2015, 208 s. Expert. ISBN 978-80-247-5561-8.

MAREŠ, Petr, Ladislav RABUŠIC a Petr SOUKUP. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 508 s. ISBN 978-80-210-6362-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty. ISBN 80-86429-19-9.

MERTL, Jiří. *Přerozdělování welfare: nástroj pomoci, nebo kontroly?*. Brno: Doplněk, 2017, 241 s. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-332-9.

Měsíc.cz. *Dávky a důchody* [online] 2019. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/na-duchody-se-nesaha-penzijni-system-ma-problem-ktery-politici-dale-prohlubuji/>

Ministerstvo financí. *Státní rozpočet v kostce* [online] 2019. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce>

Ministerstvo financí. *Aktuálně. Tiskové zprávy* [online] 2019. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2018/ceska-republika-ziskala-v-roce-2017-z-ro-30913>

Ministerstvo průmyslu a obchodu. *Iniciativa Průmysl 4.0* [online] 2019. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/53723/64358/658713/priloha001.pdf>

MITCHELL, Eva, Dana HAMPLOVÁ, Jana KLÍMOVÁ CHALOUPKOVÁ a Magdalena KOTÝNKOVÁ. *Kdo se (po)stará?: dítě mezi rodinou, státem a trhem*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012, 135 s. ISBN 978-80-7330-216-0.

MUŽÁKOVÁ, Karina. *Demografie: (úvod do problematiky)*. Vyd. 1. Brno: Vysoká škola Karla Engliše, 2011, 91 s. ISBN 978-80-86710-24-2.

NAHODIL, František. *Veřejná správa a financování veřejného sektoru*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 366 s. ISBN 978-80-7380-536-4.

Národní centrum průmyslu 4.0. *Lidské zdroje v Průmyslu 4.0* [online] 2019. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://aktualne.cvut.cz/sites/aktualne/files/content/db0dd343-8b4a-4ed2-b673-41847d6cba86/cs/20181011-6-cislo-bulletinu-prumyslu-40.pdf>

Národní vzdělávací fond. *Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání kostce* [online] 2019. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.nvf.cz/dopady-prumyslu-4-0-na-trh-prace-v-cr>

PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR. *Veřejný sektor - řízení a financování*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 485 s. ISBN 978-80-7357-936-4.

PETRÁŠEK, Josef. *Sociální politika*. Vyd. 2., dopl. a rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014, 140 s. ISBN 978-80-7452-033-4.

POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. V Praze: C.H. Beck, 2016, xx, 309. ISBN 978-80-7400-591-6.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, 142 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-01-X., str. 35.

POTŮČEK, Martin a Miroslava MAŠKOVÁ. *Česká republika - trendy, ohrožení, příležitosti*. Praha: Karolinum, 2009, 364 s. ISBN 978-80-246-1655-1.

POTŮČEK, Martin. *Jak jsme na tom: a co dál? : strategický audit České republiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 211 s. ISBN 80-86429-45-8.

POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. V Praze: C.H. Beck, 2016, xx, 309. ISBN 978-80-7400-591-6.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka a Věra KUCHAROVÁ. *Rodina, partnerství a demografické stárnutí*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008, 169 s. ISBN 978-80-86561-52-3.

RUESCHEMEYER, Dietrich a Theda SKOCPOL. *States, Social Knowledge, and the Origins of Modern Social Policies*. Princeton: Princeton University Press, 1995. DOI: 10.1515/9781400887408. ISBN 9780691001128.

SIROVÁTKA, Tomáš. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert, 2006, 279 s. ISBN 80-7326-104-9.

Sociální práce = Sociálna práca : odborná revue pro sociální práci. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2014. ISSN 1213-6204.

ŠTĚCH, Ondřej. *Smíšená výzkumná strategie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 1 CD-ROM (56 stran). Texty k sociální práci. Výzkumné metody v sociální práci. ISBN 978-80-7435-443-4.

The investment plan and the social pillar a step towards a new strategy for Europe. Brussels: EESC, 2017. DOI: 10.2864/03601. ISBN 9789283033332.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Socioklub, 1996, 213 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-0-0.

VALENTA, Pavel a Romana PROVAZNÍKOVÁ. Politický hospodářský cyklus a jeho dopady na veřejné finance v České republice. Univerzita Pardubice, 2013.

VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, 103 s. Studijní texty. ISBN 80-901424-6-X.

VEČEŘA, M. *Sociální stát: východiska a přístupy*. 2. upr. vyd. Praha: SLON, 2001. 112 s. ISBN 80-85850-16-8.

VÚPSV. *Legitimita sociální politiky* [online] 2019. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/legit.pdf>

Zpráva o analýze politik, strategií a programů EU a členských států týkajících se stárnutí obyvatel a pracovní síly. Luxembourg: Publications Office, 2017. DOI: 10.2802/8715. ISBN 9789294961891.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Typologie <i>welfare state</i>	17
Tabulka 2: Přehled základních benefitů sociálního systému ČR	24
Tabulka 3: Kvalita a udržitelnost života.....	25
Tabulka 4: Kritéria kvality lidského života	25
Tabulka 5: Věková struktura	29
Tabulka 6: Základní výsledky projekce - střední varianta	31
Tabulka 7: Základní charakteristické rysy veřejného sektoru	33
Tabulka 8: Ukazatele veřejných výdajů	36
Tabulka 9: Vývoj příjmů z rozpočtů a odvodů do rozpočtů EU v letech 2004 – 2018 (v mld. Kč).....	46
Tabulka 10: Příjmy státního rozpočtu v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč).....	55
Tabulka 11: Příjmy z pojistného a daňové příjmy v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)	56
Tabulka 12: Výdaje státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)	57
Tabulka 13: Výdaje na vybrané sociální dávky v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč).....	59
Tabulka 14: Porovnání příjmů do státního rozpočtu a výdajů na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 včetně predikce pro rok 2050 (v mld. Kč)	60
Tabulka 15: Průměrná výše důchodu v ČR v letech 2008 - 2017 v Kč	62
Tabulka 16: Vývoj výdajů na dávky důchod. pojištění v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)	63
Tabulka 17: Projekce vývoje populačních skupin v ČR do roku 2050 - střední varianta	64
Tabulka 18: Počet rekvalifikovaných osob a vynaložené měsíční náklady při maximální státní podpoře	68
Tabulka 19: Vývoj počtu rekvalifikací v letech 2013 - 2016.....	69

Seznam grafů

Graf 1: Obyvatelstvo ČR podle hlavních věkových skupin v letech 1930 - 2014	28
Graf 2: Celkový přírůstek (úbytek) obyvatel.....	29
Graf 3: Úhrnná plodnost.....	30
Graf 4: Vývoj příjmů z rozpočtů a odvodů do rozpočtů EU v letech 2004 – 2018 (v mld. Kč).....	46
Graf 5: Příjmy státního rozpočtu v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč).....	55
Graf 6: Příjmy z pojistného a daňové příjmy v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč).....	56
Graf 7: Výdaje státního rozpočtu na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč)	57
Graf 8: Výdaje na vybrané sociální dávky v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč).....	59
Graf 9: Porovnání příjmů do státního rozpočtu a výdajů na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 včetně predikce pro rok 2050 (v mld. Kč)	61
Graf 10: Porovnání příjmů do státního rozpočtu a výdajů na sociální věci a politiku zaměstnanosti v letech 2008 - 2017 včetně predikce pro rok 2050 (v mld. Kč)	61
Graf 11: Průměrná výše důchodu v ČR v letech 2008 - 2017 v Kč	62
Graf 12: Vývoj výdajů na dávky důchod. pojištění v letech 2008 - 2017 (v mld. Kč) ..	63
Graf 13: Projekce vývoje populačních skupin v ČR do roku 2050 - střední varianta....	64
Graf 14: Vývoj výše výdajů na starobní důchody ze státního rozpočtu v letech 2008 až 2017 včetně predikce vývoje na rok 2050 (v mld. Kč)	65
Graf 15: Počet rekvalifikovaných osob a vynaložené měsíční náklady při maximální státní podpoře (v tis. Kč)	69

Seznam obrázků

Obrázek 1: Tři pilíře Evropské unie	43
---	----